

Kartob nauetily
20. 11. 1940 R. Ray.
h. Kaban

Moissei Scher.

Õigusteaduskonna üliõpilane, matr. 13691.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKONN
21 veebr. 1940
№ 727
TARTU

K A N N A T A N U K K S - s s

M. A.

7836.

Diplomitöö.

1940.a.

Keipste and 8. III 40.
õigustead. o. loomk.

S i s u k o r d

Sissejuhatus	1
I osa. KANNATANUST ÜLDSE.	
§ 1. Kannatanu definitsioon	3
§ 2. Kannatanu mõiste ja ulatus	6
§ 3. Kannatanu mõiste sisu	9
§ 4. Subjektiivse õiguse mõiste	14
II osa. KANNATANU KKS-i PÕHJAL	
§ 5. Kannatanu mõiste KKS-is	18
§ 6. Kannatanu kindlakstegemise meetod	23
§ 7. Kannatanu ühiskonnavastaste süütegude pühul	25
a. Süüteod kõrgema riigivõimu vastu	25
b. Riigi äraandmine	26
c. Süüteod omavalitsuse, vähemusrah- vuse kultuuromavalitsuse ja kutse- esinduskoja vastu	27
d. Süüteod välisriigi vastu	29

e. Süüteod avaliku korra vastu	31
f. Võõrnudele vastuhakkamine	31
g. Süüteod õigusmõistmise vastu	34
h. Süüteod riigikaitse-, naturaals ja maksu- kohuste vastu	36
i. Süüteod rahva tervishoiu vastu	36
j. Süüteod ühiskondliku ja isikliku julge- oleku vastu	39
k. Süüteod rahva heakorra vastu	41
l. Süüteod avaliku korra vastu	42
m. Süüteod kõlbluse vastu	43
n. Süüteod kooliseaduse vastu	44
o. Trükitoodete ja avalikkude ettekannete valvemääruste rikkumine	45
p- Tööstuse ja kaubanduse valvemääruste rikkumine	46
q. Töökaitse määruste rikkumine	50
r. Süüteod ehitustööde, teede ja liikumisabi- nõude kohta käivate määruste vastu	50
s. Süüteod perekonnaõiguste vastu	52

t. Rahamärkide, väärt-paberite ja väärt- märkide võltsimine	55
u. Dokumentide võltsimine	56
§ 8. Isikuvastased süüteod	57
a. Surmamine	57
b. Kehavigastamine ja vägivald isiku kallal	59
c. Kahevõitlus	60
d. Hädahoitu jätmine	62
e. Süüteod isikuvabaduse vastu	64
f. Sugukõlvatud teod	66
g. Teotamine	68
h. Saladuste avaldamine	70
§ 9. Varavastased süüteod.	72
a. Varanduse rikkumine ja üldhädahoitlikud süüteod	72
b. Leiu teatamata jätmine, võõra varan- duse omastamine ja usalduse kuritar- vitamine	74
c. Vargus, röövimine, väljapressimine	79
d. Kelmus	81

e. Pankrott, liiakasuvõtmine ja muud ka- ristatavad süüteod varanduse asjus	82
f. Süüteod autoriõiguste ja ainuõigus- te vastu	84
g. Vööra varanduse omavoliline kasutamine	85
h. Teenistusalalised süüteod riigi ja omavalitsuse teenistuses	85
Lõppsõna	88
Kasustatud kirjandus	90

S i s s e j u h a t u s .

Käesoleva töö ülesandeks on selgitada kannatanu mõistet kriminaalkohtupidamise seadustiku alusel. See probleem ei ole mitte ainult teoreetilise tähendusega, vaid evib ka suurt praktilist tähtsust. Meie kriminaalprotsess omistab kannatanule terve rea õigusi, kuid erilist tähtsust on kannatanul era-süüdistuse korras jälitavate süütegude juures, millistes süüdistuse tõstmise ainuõigus kuulub kannatanule. Kes neis asjus on õigustatud süüdistust tõstma ja kes mitte, ja kas seepärast üldse järgneb mainitud süütegude puhul kriminaaljälitamine, see oleneb sellest, kuidas ja missugusena me määritleme kannatanu mõistet. Seadustikus endas me ei leia aga vastavat definitsiooni. Vene 1903.a. kriminaalkohtupidamise seadustikule, mille alusel ka meie KKS koostatud, lisatud seletuskirjas mainivad selle koostajad, et see on sündinud

teadlikult, kuna sooviti selle määritlemise jätta praktilise ülesandeks. Allpool on ka toodud Vene Senati vastav seisukoht selles küsimuses. Kuid definitsioonist üksi ei piisa, see vajab ka üksikasjalikku sisustamist.

Kannatanu mõiste määritlemisel oleme püüdnud kõigepealt kindlaks teha selle välise ulatuse, siis neis välistes piirides seda mõistet detailsemalt sisustada ja edasi teatud kindla meetodi abil kindlaks teha. kannatanu isikut Kriminaalseadustiku üksikute peatükkide järgi.

Kuid tuleb tähendada, et kannatanu probleem kaasaja õigusteaduses pole veel lõplikku lahendust leidnud. Seda tunnistab ka seisukohtade rohkus, selles küsimuses, seda tunnistab ka seda probleemi üksikasjalikult käsitlev Tauber, kes ütleb: "... pnnjatije poterpevšego sledujet priznatj ne nejasnõm po suščestvu, a lišj nevojassennõm, ne protiverečassčim prirodě ugoļovnago po Brava, a maoborot s neobehodimostjā iz neja vōtekajussim"¹⁾ Seega, kuigi lõplikult selgitamata, on see probleem lahendatav.

¹⁾ Tauber, Žaloba poterpevšago pri prestuplenijach neofficialjnõch, lk. 74

I osa. KANNATANUST ÜLDSE.

§ 1. Kannatanu definitsioon.

Kannatanu on subjekt, kellele kuulub süüteoga rikutud subjektiivne õigus. Kannatanu mõiste pole kaasaja kriminaalõigusteaduses veel kuigi kindlalt välja kujunenud. Ses küsimuses puudub üldtunnustatud seisukoht, seepärast on teda ka mitmeti defineeritud.

Von Reson'i järele on kannatanuks see, kelle õigused ja huvid on rikutud sel erilisel viisil, mis vastab antud süüteo iseloomule, ehk nagu harilikult öeldakse - vahenditult kannatanu. Isikut, kes on kahju kannatanud, teise isiku õiguste rikkumise tagajärjel, kellega ta seisab õiguslikes suhetes, ei või kannatanuks lugeda.

Lähedane Reson'i definitsioonile on Kessleri oma. Tema tunnistab kannatanuks seda, kelle huvi peab kaitstud olema vastava kriminaalseadusega. Seejuures on olulise

-
- 1) Von Reson, O prestuplenijack nakazujemõh toljko pozalobn poterpevsjego, 1883.a. lk. 127. Tsiteeritud Tauberi järele.
  - 2) Kessler, Die Einwilligung des Vorletzten in ihrer Strafrechtlichen Bedeutung.

tähtsusega, et selle huvi kaitse moodustaks kriminaalseaduse sihi ja mitte selle juhusliku järelduse. Selle definitsiooni aluseks on seega huvi mõiste. Seda mõistet oma definitsiooni alusena tarvitab ka Slučovski, kuid selle kõrvale seab ta ühtlasi subjektiivse õiguse mõiste. Tema järele ei ole kannatanuiks kriminaalõiguse mõttes mitte kõik need, kes on mingil viisil kahju saanud toimunud süüteost, vaid ainult need, kelle subjektiivsete õiguste ja huvide rikkumises väljendub süütegelik (3) kriminaalseaduse poolt kaitstud õigusnormi rikkumine .

kannatanut on püüdnud määratella ka Vene senat. Ta tunnustas kannatanuks seda, kes on vahenditult kahju kannatanud süüteost kuigi ta ei võinud tsiviilhagi esitada. Kahju all Senat mõistis mitte ainult varanduslike õiguste, vaid ka isiklike õiguste rikkumist, nii et selle all ei tule mõista üksnes materjaalset ja juba toimunud kahju, vaid ka kahju, mis ähvardas katse puhul (Senati otsused nr. 510, 1875.a. ja nr. 140, 1876.a.).

---

3) Slučovskij, Učebnik russkogo ugolovnogo prozessa, 1910.a. lk. 446.

Samal ajal aga on olemas ka seisukohti, mis kannatanu mõistet üldse eitavad. Nii väidab Gneist et : "... das Begriff des "Verletzten" der Natur des Strafrechts widerspricht und niemals juristisch zu begrenzen ist"⁴⁾ . Seda põhjendab ta raskusega selgitada, kes ühe või teise süüteo juures on kannatanu. Analoogiliselt põhjendab ka Liszt oma väidet kannatanu mõiste määritlemise võimatuse kohta. Sellest teevad mõlemad järelduse, et kannatanu mõistel on kindel alus ainult neil kordadel, kui selle all mõistetakse varanduslikku kahju kannatanut, kahju, mis on rahaga hinnatav. Kuid hiljem on Liszt teisele seisukohale asunud ning andnud kuigi mitte täpse definitsiooni kannatanust, siiski maininud, et kannatanu on süüteoga vahenditult rikutud õigusvara kandja (der Träger des durch die strafbare Handlung unmittelbar angegriffenen Rechtsgutes)⁵⁾ . Olgu mainitud, et umbes samasuguselt mõistab kannatanut ka meie kohtupraktis, kõneldes ühele või teisele kuuluvatest õigusvaradest milliseid ühe või teise süüteoga

---

4) Vier Fragen zur deutschen Prozessordnung, 1874, lk. 47. Tsit. Tauber'i järele.

5) Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, § 44, lk. 176, Tsit. Tauberi järele.

rikutakse, nagu see väljendub vastavates Riigikohtu otsustes (toim. 271 - 1938, ots. 18.V.1938.a.).

§ 2. Kannatanu mõiste ulatus.

Et määritleda kannatanu mõistet kriminaalprotsessiõiguses, seks peame esiteks määrama ta välise ulatuse, peame piiritlema teda sugulusmõistete - tsiviilõigusliku ja materiaalkriminaalõigusliku kannatanu - suhtes, ja teiseks, kindlaks tegema ta sisu nende väliste piiride sees.

"Kannatanu" on esmajoones ja oma olemuses materiaalsoiguslik mõiste, sest ta lähtub kahju kujutlusest mida ühe või teise süüteoga tekitatakse. Seepärast oleneb kannatanu mõiste sellest, kuidas ta on kujuteldud materiaalsoigusõiguses. Seaduste tõlgendamise põhisemaid reegleid on see, mis ütleb, et tuleb eeldada, et seadusandja üht ja sama mõistet seadusandluse ericsades tarvitab ühes ja samas tähenduses, kusjuures see tähendus peab määratud olema nende seaduste alusel, mis on põhilised ja mis seepärast loovad vastava mõiste. Seepärast: "V tech slučajach, kogda mõ totže termin vstrečajem v processualjnõch zakonach, mõ dolznõ razumetj jego imenno v tom že smõsle,

v kakom jago upotrebljajet materjalnoje pravo, po kraj-
nej mere do tech por, poka protivnoje ne budet dokazano 6).
Seejuures peab aga silmas pidama, et seadus määritledes
mõnikord kannatanu õigusi, kunstlikult kitsendab või
laiendab kannatanu dogmaatilist mõistet. Seepärast tuleb
neil kordadel arvestada ka vastavaid määritlemise protsessu-
aalsetes või materiaalses seadustes. Mõningaid, selli-
seid kõrvalekaldumisi, nagu edaspidi näeme, leiame ka
Eesti kriminaalprotsessiõiguses, kuid need kunstlikud
erandid ei kõiguta väidet: kannatanu mõistet protsessuaal-
ja materiaalsoiguses langevad ühte.

Teiseks peame piiritlema kannatanuid tsiviil- ja
kriminaalõiguses. Et määritleda tsiviilõiguslikku kannat-
anut, seks peame kõige pealt määritlema tsiviilse õigus-
rikkumise mõistet. Professor Tjutrumov annab järgmise
definiitsiooni: "Pod graždanskim pravonarusenijem razu-
mejetsja takoje nedozvolennoje juridičeskoje deistviije,
kotoroje narušajet čužoje subjektivnoje pravo pričineni-
jem imuščestvennogo vreda". Siit võime järeldada, et

---

6) Tauber, Zaloba poterpevšego pro prestuplenijach ne-
officialjnoch lk. 16

7) T. Tjutrumov, Graždanskoje pravo, 1922, lk. 96.

tsiviilõiguslikuks kannatanuks on sellise rikutud subjektiivse õiguse subjekt, kusjuures tsiviilse õigusrikkumise puhul on oluliseks tunnuseks materiaalse kahju tekitamine.

Tsiviilõigusliku kannatanu ja kriminaalõigusliku kannatanu mõistete vastastikuse suhte määramisel tuleb meeles pidada, et ühe ja sama käitumisega võib rikkuda nii tsiviilõiguslikku kui ka kriminaalõiguslikku normi, kuid nende normide õigustussubjektid võivad olla erinevad. Näit. surmamise korral on kriminaalõiguslikuks kannatanuks, nagu edaspidi näeme, ainuüksi isik, keda surmati või surmata püüti, tsiviilõiguslikeks kannatanuiks on aga ka selle isiku sugulased (BES § 4 557). Teisalt, esineb käitumisi, millistega rikutakse ainuüksi kriminaalõiguslikke norme või jälle ainult tsiviilõiguslikke. Seepärast, kannatanute isikud tsiviil- ja kriminaalõiguse järele võivad kokku langeda, kuid võivad ka erineda; samuti võib kriminaalõigusliku kannatanu olemasolul puududa tsiviilõiguslik ja vastupidi. Seejuures tsiviilõigusliku kannatanu oluliseks tunnuseks on, nagu ülal tähendatud, tallé varalise kahju tekitamine, kuna kriminaalõigusliku juures see võib puududa. Tsiviilõigusli-

kule kannatanule tekib õigus tsiviilhagi esitamiseks, kriminaalõiguslikule tekivad aga teised protsessuaalsed õigused, nagu kaebuse esitamiseks jne. sõltumata tsiviilhagi esitamise õiguse olemasolust. Vene senat on oma ülaltoodud kannatanu definitsioonis õieti märkinud, et kriminaalõigusliku kannatanu mõistesse ei kuulu tsiviilhagi esitamise õigus, see võib esineda, kuid võib ka puududa. Seepärast on tsiviil- ja kriminaalõigusliku kannatanu mõistete piir kõikuv, kord hõlmab ta mõlemaid, kord eraldab üksteisest, vastuoksa protsessuaal- ja materiaalõigusliku kannatanu mõistete piiridele, millised täiesti langevad kokku. See erinevus on tingitud mitte kannatanu mõiste sisulisest erinevusest mõlemast diszipliinis, vaid sellest, et kriminaalõiguslikud ja tsiviilõiguslikud normid üht ja sama käitumist käsitledes, erinevalt konstrueerivad vastava delikti - omistades erinevaile isikuile õigusi.

§ 3. Kannatanu mõiste sisu

Olles määritletud kannatanu mõiste välised piirid, määritleme seda mõistet sisuliselt.

Et määratella kannatanu mõistet, seks peame kõigepealt kindlaks tegema seda, mida süüteoga rikutakse. Õigusteaduse üldtunnustatud põhimõtteks on, et sellega rikutakse üht või mitut normi (käsku või keeldu). Kuid sellest ei või järeldada, et süüteo objektiks on ainuüksi õigus objektiivses mõttes. See järeldus puudutab ainult normide üht külge - objektiivsust, normide pöördumist kõigi ühiskonna liikmete poole ja lähtumist võimust, kes on kutsutud viimaste suhteid reguleerima. Sel puhul võiks sellisest ühekülgsest vaatekohast teha järelduse, et süüteo objektiks on ainuüksi riigi õigus kuulekusele. Kuid normidel on veel teine külge. Kui normid nõuavad kuulekust (Botmässigkeit), siis mitte seepärast, et see oleks hüveks iseendast, vaid seepärast, et normidele alistumise kaudu võimaldub ühiskonna rahulik kooselu⁸⁾, Kuid selline eesmärk pole teotletav igasuguste normidega, millele alistutakse, vaid normidega, mis evivad teatud sisu ja teatud struktuuri. Seetõttu ka juriidiline norm pääle oma suhtumist riiki, kui õiguse loojasse, seisab keerulises suhtes kõigi nendega, kelle poole ta pöör-

---

8) Tauber, lk. 50-51.

dub. Siin tuleb arvestada ka normi suhtumist temale allu-
jatesse. See suhe on kahesugune: ühele norm asetab tea-
tud kohustused, positiivsed või negatiivsed, teisele an-
nab ta vastavaid õigusi. Igale normiga loodavale kohus-
tusele vastab õigus ja vastupidi - igale õigusele vastab
kohustus. Seda väidet, mida me siin üksikasjalikumalt
põhjendama ei hakka, on tõestanud Bending, Hold v. Fer-
neck, eriti aga Petražitsky oma õpetusega normide impe-
ratiiv-atributiivsest iseloomust. Sellele vastu seisab
küll Šeršeneviži vaatekoht, et igale õigusele vastab
küll kohustus, kuid kohustusele ei tarvitse alati vas-
tata õigus⁹⁾, Kuid selle väite põhjendamiseks toodud
näites (keeld sõita lubamatu kiirusega) esineb samuti
õigustussubjekt - üldsuse näcl. Seega iga norm evib kaht
adressaati - õigustatut ja kohustatut. Normi rikkumine
ja süüteo toimepanemine on võimalik ainult selle poolt,
kelle poole norm pöördub, keda ta kohustab ja seisneb
just selle kohustuse rikkumises. Kuid see, mis süütegija
vastekohalt on kohustuse rikkumine, on vastava õiguse

9) Šer'šenevič, Obščaja teorija prava lk. 618-619

kandja seisukohalt tema õiguse rikkumine. Seega, iga süütegu on süütegijale kohustuse rikkumiseks ja teatud teisele isikule tema õiguse rikkumiseks. Sellest võime järeldada, et iga süüteo objektiks on kellegi subjektiivne õigus. Täie õigusega tähendab Tauber: "...dokole budet stojatj nepokolebimom položenise čto bez narušenija norm nevozmožno ni čtočno prestuplenije, dolžen priznavatjsja i zaščiščšajemõi nami tezis, čto kaž doje prestuplenije soderžit v sebe posjagateljstvo na čjo libo subjektivnoje pravo 10).

Seega, iga süüteo objektiks on kellegi subjektiivne õigus, mis vastab sellele kohustusele, mida asetab süüteoga rikutud norm ta rikkujale. Süüteost kannatanuiks on seepärast need subjektid, kellele kuulub süüteoga rikutud subjektiivne õigus. Selliseiks subjektideks võivad olla füüsilised isikud, organiseeritud isikute kogud nii avalik- kui ka eraõiguslike juriidiliste isikute näol, või määramata subjektide ring - üldsüs.

Nagu ülal märgitud, on kannatanut ka teisiti de-

---

11) Tauber, lk. 55.

fineeritud. Me peatame ainult meie praktilise poolt omaks võetud õigusvara teooria juures. Selle järgi on kannatanuks isik, kellele kuuluvat õigusvara on süüteoga vahenditult rikutud. Kuid mis on õigusvara? Tagantsevi järele on selleks "ochranennõi normojue interes žizni"¹¹⁾. Analooogselt defineerib seda ka Liszt nimetades õigusvaradeks õiguse poolt kaitstud huviseid. Kannatanuks on aga Liszti järele süüteoga vahenditult rikutud õigusvara kandja (der Träger des durch die strafbare Handlung unmittelbar angegriffenen Rechtsgutes¹³⁾). Kuid selline käsitus ei või, meie arvates, kannatanu mõiste määratluse aluseks olla. Normiga püstitav käsk või keeld on absoluutne, sõltumatu konkreetsest huvi olemasolust. Kui õigusvara ja seega ka kannatanu mõiste aluseks seada "huvi" mõiste, siis peame igal konkreetsel juhtumil määrama normi ratioloogis't, seda arvatavat huvi, mille kaitseks norm seadusandja poolt loodud, et kindlaks teha kannatanu isikut. Kuid selline käsitus viib meid väljaspoole dogmaatilist õigusteadust - õiguspoliitikasse, jah, "interes žizni" kaudu isegi metafüüsikasse!

11) Tagantsev, Russkoje usolovneje pravo 1902 lk. 47, 51

12) Leszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 1897, § 12. Tsit. Tauberi järele

13) Ibid § 44 lk. 176. Tsit. Tabberi järele.

§ 4. Subjektiivse õiguse mõiste.

Ülal määritlesime kannatanut, kui subjekti, kellele kuulub süüteoga rikutud subjektiivne õigus. Seepärast vajab üksikasjalikumat käsitlust veel subjektiivse õiguse enda mõiste.

Ka ses küsimuses ei leia me õigusteaduses üksmeelset vastust, vaid leiame Windscheidi, Hellwigi, Iheringi, Petražitsky ja teiste esindatuna terve rea erinevaid seisukohti, kusjuures suurem lahkuminek valitseb tähtsas, ka siin lahendatavale probleemile, küsimuses, kas sisaldab subjektiivse õiguse mõistes kasustamine (poljzovanie, Rechtsgenuss) ja käsustamine (rasporjaženije, Befugniss) või mitte. Sest, kui õiguse olemuse moodustavad kasustamine ja käsustamine, siis õiguse rikkumine on mõeldav vaid võõra kasustamise ja käsustamise omastamise kujul ühelt poolt, ja nende kitsendamises teiselt poolt. Kuuld tõestada, et iga süütegu sisaldab üht või teist, on võimatu, ja seepärast peame tunnustama ebaõnnesturuks ka püüe konstrueerida süüteo objekti subjektiivse õiguse näol. Tõesti, teatud juhtumitel kasustamise omastamine on võimatu, ja seda õiguste suhtes, mis on vahenditult

seotud isikuga, nagu elu, tervis j.m. Mis puutub võõra õiguse käsustamisse, siis põhimõtteliselt käsustamisakt, mis lähtub selleks mitteõigustatud isikust, on tühine ja vaid erandjuhtumil käibe huvides omistatakse talle teatud juriidiline tähendus. Mis puutub võõra kasustamise ja käsustamise kitsendamisse, siis see on mõeldav kõigi õiguste suhtes. Kuid raskusi tekib ka siin juhtumitel, mil õiguse subjekt ei kasuta või ei saa kasutada mingisuguse füüsilise või psüühilise eriomaduse tõttu seda vara või hüve, mis on antud õigusega seotud. Tekib küsimus, kas neil puhkudel on võimatu ta õiguste rikumine? Selliste juhtumite näitena toob Tauber pimedat, kes ei saa nautida maastikku või ei saa kasutada prille. Nende prillide vargus pimedat poolt pimedat juurest on ikkagi vargus, kuigi ei omanik ega v aras ei soovi käsustada neid prille aga kasustada nad ise ei suuda. Seega ses näites kas varguse objektiks ei ole omandusõigus või viimasele ei ole oluline, kas omanik kasustab asja või mitte, kas ta kavatses seda käsustada või mitte, Muidugi, kui asuda subjektiivse õiguse kui süüteo objekti seisukohal, tuleb jaatada teist alternatiivi. K a-

s u s t a m i n e j a k ä s u s t a m i n e e i s i -
s a l d a s u b j e k t i i v s e õ i g u s e m õ i s -
t e s. Subjektiiivne õigus on olemas ka siis, kui subjekt
ei kasusta ega käsusta asja või muud objekti või ei suu-
da seda. "Subjektiiivnoje pravo suščestvujet otogda, kogda
suščestvujet čja libo (opredeljonno go e licas ili neopre-
deljonno go kruga lic) objazannostj soveršatj ili ne so-
veršatj izvestnõch delstvij v otnõsenii dannoga subjekta
i soderžanijem etoj objazannosti isčerpõvajetsja vsjo
soderžanije prava. Inače govorja subjektiiivnoje pravo
toždestvenno s pritjazanijami, võtekajuštšimi iz dannoi
ili dannõch norm"¹⁴⁾. Kuid samastades õigust õigus-
tusega, (Anspruch, pritjazanijese) tuleb tähendada, et
viimast ei saa samastada hagi õigusega ja ta ei teki al-
les momendist, mil keegi teine oma kohustust rikub.
Vastuoksa - ta on olemas juba algusest, vastava jurii-
dilise suhte tekkimise momendist. Seega, õigus - õigus-
tus on olemas ka seal, kus seadus ei anna talle min-
git organiseeritud kaitset, kus puudub hagi õigus, nii
era, kui avalik.¹⁵⁾

---

14) Tauber, lk. 64 - 65

15) Ibid lk. 66

Hagi õigus on iseseisev õigus, erinev sellest õigusest, mida ta kaitseb. Ta kujutab hageja suhet riiki, kui kohtuliku võimu kandjasse ja sellisena kannab ta avalikku iseloomu, kuigi tema poolt kaitstav suhe juhtub olema eraõiguslik. Ta sisu moodustab avalike (kohtu) organite teotsemine. Subjektiivse õiguse suhet hagi õigusesse määritleb Tauber järgmiselt: "Otnošenije subjektivnogo prava k pravu iska dvojako: s odnoj storonõ pervoje javljajetsja ponjatigem rodovõm, a vtoroje vidovõm, ibo pravo iska odno iz publicõnõch subjektivnõch prav, - takovo jich bogičeskoje sootnošenije; s drugoj storonõ narušenije nekotõrõch subjektivnõch prav javljajetja uslovijem vzniknovenija prava iska, toješt drugogo subjektivnogo prava - takovo jich realjnoje sootnošenije" ¹⁶⁾.

Seega, kokkuvõttes, näeme, et subjektiivse õiguse sisu ei sisalda kasustamist ega käsustamist. Subjektiivne õigus on olemas seevõrra, kui võrra on olemas juriidilise normi poolt püstitatud kohustus teatud subjekti või terve rea individuaalselt tundmatute subjektideka suks, kes on määritletud sugu tunnustega. Seepärast pdle

---

16) Tauber, lk. 67

oluline tahteakti olemasolu õigussubjekti poolt, mistõttu viimaseks võib olla ka juriidiliselt teovõimetu isik.

Pole samuti oluline huvi olemasolu õigussubjekti pool, et kohustussubjekt täidaks oma kohustusi, kuigi objektiivne õigus endale eesmärgiks seab huvide kaitse. Huvi, kui selline, ei leidu õiguse sisus, vaid asub väljaspool seda, moodustades seaduse motiivi ja aluse, mitte aga sissu.

Sellisena mõistetud subjektiivne õigus moodustabki süüteo subjekti, millise õiguse subjekt, nagu ülal nägime, ongi kannatanu, õiguse rikkumise puhul.

II osa. KANNATANU KKS-1 PÕHJAL.

§ 7. Kannatanu mõiste KKS-s

Kannatanust kõnelevad KKS-s 35 paragrahvi (§§ 3, 5, 6, 7, 8, 9, 17, 19, 55, 57, 72, 75, 77, 98, 130, 141, 144, 308, 309, 321, 329, 332, 333, 393, 417, 469, 477, 743, 744, 821, 9Li, 902, 931 ja 954). Seejuures need paragrahvid ei tarvita ühtlast terminoloogiat, vaid räägivad kord „süüteost vahenditult kannatanust“ (§ 3), kord „ainelist kahju kannatanust“ (§ 8), kord - lihtsalt „süüteost kannatanust“ (§ 56, 57 j.t.) mõnikord viimasele lisandades sõna „eraisik“. Pääle nende paragrahvide veel üks paragrahv

(466) räägib, küll mitte kannatanust, vaid "kahjusaajast, kes esineb tsiviilnõudjana või erasüüdistajana".

Kuidas mõista "kannatanut" KKS-i järele? Ülal me tõestasime, et kannatanu mõiste on materiaal- ja protsessuaalõigusele ühtlane ja on tuletatav esmajoones materiaalõigusest. Kannatanut me defineerime kui "subjekti, kellele kuulub süüteoga rikutud subjektiivne õigus". Sel viisil me tuletame kannatanut ainuüksi rikutud normi analüüsidest, eraldades sellest vastavad õigused ja subjekti, kellele need õigused kuuluvad. Sellisena tuletatud kannatanu, võib olla ainult see, keda meie mõistame "süüteo vahenditult kannatanu" all. Sellisena mõistab teda ka meie KKS. KKS-i § 3-le, mis kõneleb eraisikutele kuuluvast süüdistamisõigust, koostajate poolt lisatud motiividest me loeme: "Mõiste süüteo kannatanud eraisiku all tuleks tema otseses mõttes mõista iga isikut, kes kuidagi on süüteo läbi ka kaudselt ainelist või moraalset kahju kannatanud, näit. kreditorid võlgniku vara hävitamise või riisumise korral, omaksed naisisiku vägistamise korral jne. Kõik need süüteo kaudselt kannatanud ei või aga kohtus esineda süüdistajaina, vaid

ikka ainult vahenditult kannatanu, missugune seisukoht on välja kujunenud nii teoorias kui ka kohtu praktikas ¹⁷⁾. § 3 on ka ainuke, paragrahv, mis räägib "süüteost vahenditult kannatanust", peaaegu kõik teised §§-id kõnelevad vaid "süüteost kannatanust". Kas selles terminoloogia erinevuses tuleb näha ka mõistete sisu erinevust? Me arvamuse on, et ei tule. Ülaltoodud definitsioon kannatanust mõistab ainuüksi süüteost "vahenditult kannatanut", sõltumata sellest, kas on lisatud sõna "vahenditult, ~~kyõi~~ mitte". Kannatanu mõiste on ühtlane kogu kriminaalõigusele (nii protsessuaalsele kui materiaalsele). Seda laiendavad ja kitsendavad erandid peaksid positiivselt märgitud olema. KKS-s me ei leia aga säärast erandit, mis lubaks "süüteost kannatanu" mõistet tõlgitseda laiemalt ja selle all mõista ka mittevahenditult süüteost kannatanut. Seepärast tuleb selles terminoloogia erinevuses näha vaid seadusandja ebatäpset väljendust. Mis puutub "süüteost ainelist kahju kannatanusse" (§ 8) siis ka selle all tuleb mõista kannatanut ülaltoodud mõttes, s.o. vahenditult kannatanut, sest

---

17) Matto, Kriminaalkohtupidamise seadustik, lk. 12
18) Matto, lk. 19

sest tarvitstava mõiste sisu, nagu me juba mainisime, peab olema ühtlane. Kuid, nagu teame, protsessuaalõigus võib kannatanule teatud õigusi omistades, kannatanu dogmaatilist mõistet kunstlikult kitsendada või laiendada. Antud juhtumil ongi meil tegemist säärase kitsendusega. § 8 omistab tsiviilhagiõiguse mitte igale süüteost kannatanule, vaid ainult sellisele kannatanule, kellele süüteoga on tekitatud varalist kahju. Seda selleks, et kooskõlastada KKS-i meie tsiviilõigusega, missugune teadvasti, ei tunne moraalsete kahjude materiaalsel heastamist. Selle kohta lausuvad KKS -i koostajad motiivides, et KKS-i "...mõiste "süüteost kannatanu" asemel võetud mõiste "süüteost ainelist kahju kannatanu" põhjusel, et moraalne kahju ei või olla kahjutasunõude aluseks, kuna moraalset kahju arvutlemiseks puuduvad iga-sugused alused ja neid ei tunne ka meil maksivad tsiviil-seadustikud". Kuid ka siin on ikkagi meil tegemist süüteost vahendiktult kannatanuga.

Järgmine § 9 kõneleb "süüteost kahju kannatanust". Selle §-i sisu analüüsisides leiame, et ta kõneleb kannatanu tsiviilhagi õigusest, mistõttu tuleb selles §-is mainitud kannatanut mõista § 8-a mõttes.

§ 446 -as me ei leia küll terminit "kannatanu", see-
eest aga väljenduse "kahjusaaja". § 446-a tekst on järg-
mine: "Kahjusaaja, kes esineb tsiviilnõudjana või era-
süüdistajana ja on ühtlasi kutsutud ka tunnistajana, jäe-
takse asja arutamise ajaks kohtusaali". Kuid nii tsiviil-
nõudjana, kui ka erasüüdistajana võib esineda ainult
kannatanu. Seepärast peame ka "kahjusaajat" mõistma ta-
valises, siin kindlaks tehtud kannatanu mõttes.

Jäeb veel peatuda "süüteoost kannatanud eraisiku
juures". Seda terminit tarvitavad kaks §-i, 743 ja 954.
Need kõnelevad süüdistamise õigusest. Esimene neist puudu-
tab jaoskonnakohtu menetlust ja sisaldab süüdistamiseks
õigustatute loetelu. Nagu me teame, kuulub siin süü-
distamisõigus süüteoost kannatanule, politseile ja administ-
ratiivasutistele. Seepärast lisandis "eraisik" tuleb vaid
näha süüdistamiseks õigustatud subjektide klassifitse-
rimise alust. Samuti ka § 954-a juures, mis kõneleb ad-
ministratiivvõimude õigusest ja kohustest teatud süü-
tegude jälitamisel. Kannatanuks endaks aga on kannatanu
tavalises mõttes, s.o. vahenditult kannatanu. Loomulik,
et säärane "süüteoost kannatanu eraisik" ei ole mõeldav
üldsuse vaatu suunatud süütegude puhul, vaid ainult isi-

ku- ja varavastaste süütegude juures.

Seega, kokkuvõttes, võime öelda, et kannatanuks KKS-i järele on ainuüksi süüteost vahenditult kannatanu ja seda kogu KKS-i ulatuses. Küll aga üksikud paragrahvid kitsendavad seda mõistet ses mõttes, etteatud õigusi nad omistavad mitte kõigile, vaid ainult teatud liigile kannatanuile.

§ 6. Kannatanu kindlakstegemise meetod.

Kannatanu all, nagu tähendatud, me mõistame subjekti, kellele kuulub süüteoga rikutud subjektiivne õigus. Selle definitsiooni paremus Tarberi arvates seisneb selles, et ta sisaldab endas ka viidet sellele meetodile, mille abil meie võime igal konkreetsel juhtumil lahendada, kes on antud süüteost kannatanu (19). See meetod seisneb järgmises: tuleb endale kõigepealt selgitada missugune või missugused normid on antud käitumisega rikutud, siis nendest normidest eraldada neist tuletuvad õigused ja kohustused ja lõpuks kindlaks määrata nende õiguste subjekt. See ongi kannatanu.

---

19) Tauber, lk. 71 - 72

Seda meetodit võtame allpool omaks kannatanute kindlaksmääramisel üksikute süüteo liikide järele. Teda soovib prof. Gernet Vene kohtupidamiseseadustiku kommentaarides. Samuti soovib seda juhtnööriks võtta Eesti Kriminaal kohtupidamise seadustiku kommenteerija, kuigi mitte sellisel kategoorilisel kujul.

Selle meetodi omaksvõtmine ei kõrvalda muidugi kõiki raskusi kannatanu kindlaks määramisel, Seda tunnistab ka Tauber : ... i etod metod ne dajot bezosibodnogo sredstvo dlja rešenija vsech voprosov, ibo každaja iz vchodjaščichav nego operacijepredstavljajet značiteljnoja trudanosti, moguščija sdelatjsja istočnikom ošibki v okonča= 20) teljnom rezultate, nesmotrja na pravilnostj samogo metoda.

Kuid ühes Tauberiga arvame, et see meetod, vaatamata kõigile esinevatele raskustele, on ainuke õige ja eesmärgile viiv isiku kindlakstegemisele, keda seaduse mõtte järele ühel või teisel juhtumil tuleb tunnistada kannatanuks.

---

20) Ibid, lk. 72

§ 9, Kannatanu ühiskonnastaste süütegude puhul
a). Süüteod kõrgema riigivõimuv astu (KRS 1 ptk).

Riigivõim kujutab endast riigi üht elementi. Ta ei kujuta aga endast õiguse subjekti, kellele kuuluvat õigust võiks süüteoga rikkuda. Sellistena võib esineda vaid riik ise, kui niisugune, või ta organid, kes on mõeldavad teatud subjektiivsete õiguste subjektidena. Käesolevas peatükis toodud paragrahvid omistavadki teatud subjektiivseid õigusi riigile, ta organitele: Presidendile, Riigikogule, Vabariigi Valitsusele ja Riigikohtule, kui ka antud organite koosseisu kuuluvatele üksikisikutele.

§§-ides 74 - 76, sisaldavad normid keelavad Eesti Vabariigis põhiseadusega maksmapandud riigikorra vägivaldset muutmist või vabariigi küljest mõne tema osa lahutamist, või selle süüteo ettevalmistust või selleks kokkuleppimist. Neile kohustustele vastab riigi õigus sellele, et mainitud käitumised ei teostuks. Seega normi rikkumisel on kannatanuks rikutud subjektiivse õiguse subjekt - riik. Selleks ei või olla näit. lahutatud territooriumi elanik, sest sellele antudnorm ei omista mingeid õigusi.

Kui §§-ides 74 - 76 toodud s utegede puhul esineb kahtlemata kannatanuna riik, siis §§ -ide 77 - 79 puhul on vaieldav, kellele need õigusi omistavad, kas riigile õiguse, et tema organite (Presidendi, Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Riigikohtule) või nende üksikliikmete tegevust ei takistataks vägivallaga isiku kallal, karistatava ahvardusega või mõne muu abinõuga, või, et nende organite vastu ei avaldataks jultunud lugupidamatust, - või kuulub see õigus mainitud organitele endile. Me kaldume viimase arvamuse poole. Kuigi antud s uteed kuuluvad nn. riigivastaste hulka, mistõttu võiks õigustatud subjektiks lugeda riiki kui niisugust, langeb antud normide peaar hk riigi organite loetelule (mitte kõiki organeid kaitsevad need normid), mistõttu kannatanuiks peab lugema vastavalt Presidenti, Vabariigi Valitsust, Riigikogu ja Riigikohust või nende organite koosseisu kuuluvaid üksikisikuid.

Peab aga tunnistama, et ka vastupidine seisukoht on kaitstav.

b) Riigi graandmine (KrS 2. ptk).

Kannatanu kindlakstegemine selles peatükis toodud

süütegude puhul ei või vakdlusi tekitada. Selleks on kahtlemata riik, kellele siintoodud normid õigusi omistavad. Riik on õigustatud nõudma, et sõjalise iseloomuga saladusi ei reedetaks, et tema vastu sõjalist tegevust ei õhutataks, et temale kahjulikka lepinguid ei sõlmitataks jne. Kõik selles peatükis esinevad normide poolt loodavad õigustused omavad subjektina riiki, kes ongi kannatanu nende rikkumise puhul.

c) Süüteod omavalitsuse, vähemusrahvuse kultuuromavalitsuse ja kutseesinduskoja valimiste vastu (KRS 3. ptk).

Kui eelmises peatükis toodud süütegude puhul esines ainult üks kannatanu - riik, siis antud peatükis normid õigustavad mitte ühte vaid mitmeid erinevaid subjekte, seda isegi ühe paragrahvi piirides. §§ 98 ja 99 järgi, millistest esimene kõneleb valimiste üleskutsete, teadaannete, jne. ja kandidaatide nimekirjade katkirebimisest, mahavõtmisest või kihutustööd tegevate organisatsioonile kuuluva kirjanduse hävitamisest ja teine valeteadete levitamist kandidaatide või neid esitanud organisatsioonide kohta, on õigustatud subjektideks ja seega

normide rikkumisel kannatanuteks vastavalt kandidaadid või neide sitanud organisatsioonid. Just nemad on õigustatud nõudma, et mainitud teotsemised ära jääksid.

§ 99 järele, mis kõneleb valimisaegse avaliku koosoleku pidamise takistamisest korrarikkumisega, jättes tähelepanemata koosoleku juhataja korraldusi, on meie arvates, õigustatud subjektiks koosoleku juhataja, kes on õigustatud nõudma, et koosolekul, korra säilitamiseks, tema korraldustele alistutatakse. Selle normi rikkumisel on tema kannatanu.

§§ 100 - 102 järele, millistes sisalduvad normid keelavad neis loetletud abinõudega mõjutamast hääleõiguslikku kodanikku oma valimisõiguse kasutamisel, on kannatanuks see hääleõiguslik kodanik, kelle suhtes mainitud abinõud (vägivald isiku kallal, karistatav ähvardus, majanduslik surve jne) rakendati. Need normid õigustavad hääleõiguslikku kodanikku vabalt ja mõjustamata oma hääleõigust teostama.

§ 103 järele, mis kõneleb valimiste seaduspärase kihutustöö takistamisest teatud abinõudega, on kannatanuks, meie arvates, see, kelle suhtes need abinõud rakendati,

mitte aga kandidaat või organisatsioon, kelle kasuks kihutustöö toimus. Sest just mainitud abinõude loetelu on antud normile oluline. Samasuguselt on ka kindlaks määratav kannatanu § 104 -a järele, mis kõneleb valimiste korraldamise või läbiviimise takistamisest selles loeteldud abinõudega. Ka siin on kannatanuks subjekt, kelle suhtes need abinõud rakendati, mitte aga näit. vastav haldusüksus, kelle valimisi takistati. Küll on aga viimane kannatanu § 105-a järele, mis keelab selles loeteldud haldusüksuste valimiste moonutamist.

d) Süüteod välisriigi vastu (Krs 4. ptk.)

Ka selles päätükis toodud süütegude kohta võib vaidlus tekkida, mida lugeda kannatanuks: kas vastav välisriik, selle riigipea, saadik, või volitatud asjaajaja ühelt poolt või teiselt poolt Eesti Vabariik, kes on õigustatud nõudma, et ei rikutaks ta välispoliitilisi suhteid selles peatükis kirjeldatud süütegudega. Kahtlemata tuleks viimast seisukohta omaks võtta, kui lähtuda ainuüksi õiguspoliitilisest vaatepunktidest. Kuid meie, kannatanu kindlakstegemisel, võime lähtuda ainult antud normide analüüsist. Kui § 106-as sisalduv norm keelab Eesti Vabarii-

gi piires teha katsed vägivaldselt muuta või kukutada Vabariigiga sõpruses olevas riigis maksvat riigikorda või nendeks otstarveteks ettevalmistusi teha, siis meie arvates, potentsiaalseks kannatanuks on vastav välisriik. Samuti § 107-a puhul, mis kõneleb välisriigi riigisümbolite teotamisest. § 108-a põhjärele aga mis kõneleb välisriigi riigipea, saadiku või volitatud asjaajaja teotamist § 494 ettenähtud isikliku haavamisega, on õigustatud subjektideks viimased ja normi rikkumise puhul kannatanuiks.

§ 104 kõneleb seatud korras väljakuulutatud neutraliteedi määruste rikkumisest. Kes on kannatanuks: kas riik või neutraliteedi määrused välja kuulutas, või see riik, kelle suhtes neid rikuti? See norm kohustab mitte rikkuda riigi poolt väljakuulutatud, tema rahvusvahelist õiguslikku seisundit (neutraliteeti) käsitlevaid määrusi. Neile kohustustele vastab määrusi väljakuulutanud riigi õigus vastavat käitumist (neutraliteedi määruste mitterikkumist) nõuda. Selle normi rikkumisel on siis kannatanuks neutraliteeti väljakuulutanud riik. Riik aga, kelle suhtes neutraliteeti rikuti, on eespool nimetatud riigiga teatud õiguslikus vahekorras neutra-

liteedi tõttu, mistõttu neutraliteedi määruste rikkumisel ta on küll kannatanu, kuid ainult kaudselt.

3) Süüteod avaliku korra vastu (KrS 5. ptk).

Suur enamus selles peatükis leiduvaid süütegusid ei omista mingeid subjektiivseid õigusi eraisikuile. Avaliku korra säilitamise kohustus lasub riigil, kellele ka vastavalt siin esinevad normid õiguse omistavad kodanikelt teatud käitumist nõuda. Ainult need paragrahvid, mis kõnelevad ühtlasi vägivallast isiku kallal, võõra vara riisumisest, hävitamisest või valdamisele võtmisest, võõrasse elutsetavasse hooneisse või muusse ruumidesse tungimisest (§ 111) või ka võimu kuritarvitusest, majanduslikust survest (§ 114) omistavad subjektiivseid õigusi ka eraisikutele, kes normi rikkumise puhul esinevad kannatanuina.

f) Võimudele vastuhakkamine (KrS 6. ptk.)

Iseendast mõistetak, et normid, mis kõnelevad võimudele vastuhakkamisest loovad subjektiivseid õigusi vastavatele võimudele endile. Küsimus on vaid selles, kes on selleks õigussubjektiks: riik, vastav haldusühik, või

neid esindavad ametnikud. Vastus sellele küsimusele ei või olla ühtlane. Seevõrra kui võrra vastavad normid käsitlevad riigi- ja omavalitsuse teenijate teotsemise takistamist või mõjutamist, esinevad kannatanuina nemad ja mitte riik või vastav omavalitsus, ja loomulikult, ka mitte eraisikud, kellele nende normide rikkumise tõttu mingi kahju tekkis. Näit. kohtupristavile takistati elukohtterisse sissepääsemine (§ 126), võlausaldajal jäi see tõttu võlg kättesaamata. Sel puhul ei või võlausaldajat antud paragrahvi müttes kannatanuks lugeda. See § kohustab isikuid riigi- ja omavalitsusteeni- ja teenijaid hoonesse sisse lasta, sellele kohustusele vastab riigi ja omavalitsusteeni- ja teenija õigus hoonesse sissepääsemiseks. Kui talle seda ei võimaldata, normi rikutakse, siis on tema kannatanuks. Võlausaldajale, aga, mingeid subjektiivseid õigusi sellest paragrahvist ei tuletu. Selliste paragrahvide hulka, millistes esinevate normide rikkumise puhul kannatanuina esinevad riigi ja omavalitsusteeni- ja teenijad kuuluvad §§: 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 135 (3. ja 4. lõige).

§ 122 järele, mis kõneleb sundmääruste täitmata

jätmisest, kui vastavais eriseadusis ei ole erikaristust määratud, esineb kannatanuna sundmääruse andja. Selles §-is sisalduv norm kohustab karistuse ähvardusel vastavate asutiste poolt antud sundmäärusi täitma, s.o. kodanikke teatud käitumisele, seda käitumist kodanikelt nõudma on aga vastavalt õigustatud sundmäärust annud asutis, kes seetõttu ongi potentsiaalne kannatanu. Sellaks ei ole aga eraisik, kellele sundmääruse mittetäitmine mingi kahju tekkis, näit. kehavigastus, sest temale ei teki sellest normist ningeid subjektiivseid õigusi. Et § 122-ee rikkumise puhul ei või eraisik esineda kannatanuna, seda on omaks võtnud ka meie kohtupraktis Riigikohtu sellekohase seletuse näol (toim. 271 - 1938.a. ots. 18.V.1938.a.)²¹⁾

§ 133 järele, mis kõneleb omavalilisest võimu omissamisest riigi või omavalitsuse teenijana esinemise näol või teo kordasaatmisest, milleks ainult vilmased on õigustatud, on kannatanuks, meie arvates, kas riik või vastav omavalitsus, kelle esindajana süütegija omavaliliselt esines.

---

21) Ilmar Rebane, Riigikohtu kriminaalosalakonna lahendeid, lk. 267 - 268.

§ 134 ei oma meil praktilist tähendust, kuna puudutab vahekohtuniku instituuti, missugune meil teatavasti puudub.

§ 137 järele, mis puudutab võõra riigi kodakondsusse astumist, on kannatanuks riik, sest viimase subjektiivseid õigusi rikutakse selles §-is kirjeldatud süüteoga.

g) Süüteod õigusmõistmise vastu (KRS 7 ptk.)

Õigusmõistmine on riigi funktsioone. Seepärast kõik normid, mis puudutavad õigusmõistmist, omavad eestkätt õigustussubjektina riiki. Seepärast peame eeldama, et normaalselt nende normide rikkumisel esineb kannatanuna riik. Kuid üksikud siia peatükki kuuluvad paragrahvid võivad sisaldada norme, mis loovad õigustuse subjektiivseid õigusi ka teistele õigussubjektidele, kui riik, kes esinevad kannatanuina riigi kõrval. Sellele paragrahvile hulka kuuluvad § 139, mis kõneleb teadvalt valesti teatud isikut süüteo kordasaatmises süüdistamises, § 142, mis kõneleb kirjaliku tõenduse või asi tõenduse ümbertegemisest, samuti esitamist kohtule või võimule, kes kriminaaljälitamist teostab, sihiga juhtida kahtlustust tea-

tud isikule, evib õigustussubjektina ja seega võimaliku kannatanuna ka isikut, kellele püüti kahtlustust juhtida ja samuti, analoogiliselt, § 139-as on selleks isik, keda teadvalt valesti süüteo kordasaatmises süüdistati. § 145, milles sisalduv norm käseb vastavale võimule või ähvardatavale isikule teatada ettevõetavast või kavatsetavast raskest kuriteost isikule, esineb potentsiaalse nõudena teatud kannatanuna ka riik, kui ka ähvardatav isik, sest mõlemad on õigustatud nõudma teatud käitumist (teatamist) kohustatud subjektilt. §§-ides 156, 157, 158, mis kõnelevad vangis ja sunnitöölise vahialt põgenemist või vabastamist esineva üldiselt õigustussubjektina riiki, kelle ülesandel vastavad administratiivasütised (vangimajad) karistusi teostavad, kuid neis §§-ides esinevad üksikud isikud, mis kõnelevad vägivallast vangivahi isiku kallal, omistavad ka viimastele teatud subjektiivseid õigusi, mistõttu riigi kõrval esinevad ka viimased nende normide rikkumise korral kannatanuina.

Üldiselt aga selles päätükis kirjeldatud süütegude puhul on kannatanuks ainuüksi riik. Seda ka selle päätüki tähtsama ja praktikas kõige sagedamini tarvitatava

§ 141 järgi, mis puudutab teadvalt valetunnistuse andmist. Selles paragrahvis esineva normi rikkumisel ei esine kannatanuna isik, kelle kahjuks valetunnistus anti, sest viimasele ei teki sellest mingeid subjektiivseid õigusi. Seda rõhutab ka selgelt § 141 tekst, mis keelab valetunnistuse andmist "õigeksmõistmise kahjuks". See norm keelab mitte kahjutekitamise valetunnistuse andmisega, vaid igasugust valetunnistust. Keelatud on valetunnistus kui niisugune.

h) Süüteod riigikaitse- naturaals- ja maksukohustuse vastu (KrS 8. ptk.)

Selles peatükis toodud süütegude järgi kannatanu määritlemine on võrdlemisi kerge ja ei peaks vaidlusi tekitama. Siin esinevate normide rikkumise korral pole mõeldav et kannatanuks võiks olla eraisik. Kannatanuks on ainuüksi vastavalt kas riik või omavalitsusühik, kes on õigustatud kohustuste täitmist nõudma.

i) Süüteod rahva tervishoiu vastu (KrS 9. ptk).

Selle peatüki pealkirja järele otsustades ja arvestades, et selles kirjeldatud süüteod kuuluvad üldsusevas-

taste hulka, peame ka siin eeldama, et kannatanuks süüteo puhul on eestkätt üldsus. Viimaselo, s.o. määramatate subjektide arvule, tekivad siin toodud normidest subjektiivsed õigused. Eriti niisuguste süütegude puhul, mis kõnelevad sundmääruste rikkumisest, pole mõeldav üksikisik kannatanuna. Kuid teiselt poolt leiame ka selles peatükis terve rea norme, milliseid omistavad subjektiivseid õigusi üksikisikutele.

Selle päetuki esimeses paragrahvis (193) kirjeldatud süüteo puhul (raseduse tahtlik katkestamine ema poolt) on kannatanuks kahtlemata üldsus, sest ema kui süüteo subjekt ei või olla ühtlasi kannatanuks, samuti mitte loode. Teisiti aga järgmise paragrahvi (194) puhul, mis käsitleb raseduse katkestamist teise isiku poolt. Selbe paragrahvi viimane lõige kõneleb raseduse katkestamisest raseda nõusolekuta. Sel korral on kahtlemata kannatanuks rase naisisik. Kuid ka eelmiste lõigete järgi, mis kõnelevad raseduse katkestamisest raseda enda nõusolekul, on kannatanuks rase naisisik. Antud norm keelab raseduse katkestamist raseda naisisiku nõusolekul, sellele kohustusele vastab raseda naisisiku õigus nõuda,

et tema rasedust ei katkestataks ka tema enda nõusolekul. Sext ülal, subjektiivse õiguse sisu määritlemisel, me osutasime, et subjektiivsele õigusele pole oluline konkreetjuhtumil oma õiguse vastu huvi puudumine, sel õigus on absoluutne ja sõltumatu konkreetsest huvi puudumisest, mis antud juhtumil väljendub nõusoleku andmises raseduse katkestamiseks.

Samuti on üksikisik mõeldav kannatanuna § 200 pp. 2, 3 ja 5 rikkumise puhul. Need normid keelavad apteegist välja anda ravimit, mis ei ole retsepti kohaselt valmistatud, või ravimit, mis valmistatud ebakohase omadusega ainetest või eksikombel üht ravimit välja anda teise asemel. Sellele kohustusele vastab isiku õigus, kellele ravimeid välja antakse, nõuda, et talle selliseid ravimeid välja ei anta. Tema on potentsiaalne kannatanu. Ka § 209 järgi on võimalikuks kannatanuks eraisik. Siin esinev norm keelab naisisikule, kes lapse imetajaks või hoidjaks palgatud, varjata, et ta nakkushaigust põeb. Selle kohustusele vastab palkaja õigus teatud käitumist (nakkushaiguse mittevarjamist) nõuda. Selle normi rikkumise korral on tema kannatanuks. Ka järgmine paragrahv

(210) järgi, mis kõneleb suguhaiguse edasiandmisest sugühenduse teel teadvalt suguhaigust põdeva isiku poolt, on kannatanuks isik, kellele suguhaigus sel teel üle anti. Samuti on mõeldavad eraisikud kannatanuina. §§-ides 213 ja 214 sisalduvate normide rikkumise korral, millised keelavad müüa tervisele kahjulikke või halvaks läinud toiduaineid, tervisele kahjulikust materjalist tehtud sööginõusid, leiba, mis segatud toiduks kõlbmatute ainetega. Kannatanuiks on siin isikud, kellele selliseid aineid müüdi, sest antud normidest tuleneb neile õigus nõuda, et selliseid aineid neile ei müüda. Üldiselt on aga selles peatükis toodud süütegude korral kannatanuks üldsus ja mitte eraisikud.

j) Süüteod ühiskondliku ja isikliku julgoleku vastu (KrS 10 ptk.).

Ka selles peatükis kirjeldatud süütegude puhul esineb kannatanuna peaaegu ainuüksi üldsus. Siia peatükki kuuluvad süüteod on suuremas osas nn. formaalsüüteod, s.o. sellised süüteod, millistele pole oluline teatud tagajärje tekitamine välisilmas. Siin esinevad süüteo

koosseisud käsitlevad ühiskondliku ja isikliku julgeoleku ohustamist igasuguste seaduste ja määruste rikkumise läbi, mis puudutavad lõhkeainete valmistamist ja pidamist, laskeriistade hoidmist, kiiret sõitu jne. sõltumata sellest, kas nende süütegudega kellegile kahju tekitati. Juba seepärast pole konkreetne isik mõeldav selliste süütegude puhul kannatanuna, vaid määramata subjektide arv, üldsus, kelle kaitseks need normid antud. Isegi siis, kui nende normide rikkumisega ongi konkreetsele isikule mingi kahju tekitatud (näit. kiire sõiduga) ei ole see mõeldav kannatanuna, sest sellisele isikule ei tuletu neist normidest mingeid otseseid õigusi, vaid üldsusele, konkreetne isik, kellele mingi kahju tekitati, ei ole õigustatud nõudma, et lõhkeaineid ei valmistataks loata, kiirelt ei sõidetaks jne. Seepärast ei saata ka nende normide rikkumise korral olla kannatanuks. Ainult kahes selles päätükis esinevas paragrahvis sisalduvas normis omistatakse subjektiivseid õigusi üksikutele isikutele, kes on mõeldavad seepärast kannatanuina. Siiä kuulub kõige pealt § 232, milles sisalduv norm keelab koera või muud looma tahtlikult teise isiku kallale

ässitada, mispuhul õigustussubjektiks ja vastavalt võimalikuks kannatanuks on vastavalt isik, kelle kallale koera või muud looma ässitati. Teine selline paragrahv on 233, milles esinev norm käsib isikule, kes on müüjaks asutuses, kus kaubeldakse kangete jookidega kohal joomiseks, tarvitusele võtta abinõusid tema asutuses viibiva või sealt välja mineva joobunud isiku eest hoolitsemiseks, keda silmnähtava hädachuta ei või jätta ta enda hooliks. Selline joobunud isik on meie arvates patentiaalne kannatanu.

k) Süüteo rahva heakorra vastu. (KES. 11 ptk.)

Suurem osa selles päätükis leiduvaist paragrahvidest toob sanktsioone vastavatel aladel kehtivate eriseaduste ja sundmääruste rikkumise korras. Need normid õigustavad üldsust või neid üldnorme andnud organeid ja asutisi. Ka need üksikud selles päätükis esinevad paragrahvid, mis ei kõnele otse seaduste või määruste rikkumisest, evivad õigustussubjektina üldsust. Nii süüteo korral, mis käsitleb toiduainete või muude vajalikkude tarbeainete tagavarade kaubaliikumisest kõrvaldamisest hin-

natõusu ootamise sihiga (§ 240), pole üksikisik mõeldav kannatanuna. Õigustussubjektiks ja seega võimalikuks kannatanuks on ainuüksi sel puhul üldsus, mitte aga üksikisik.

1) Süüteod avaliku rahu vastu (KrS 12 ptk.)

Ka siin toodud süütegude korral on kannatanuks üldsus ja mitte konkreetne üksikisik. Normid, mis keelavad müra, kisa või muu korratuse tekitamist avalikus kohas, või riigivalitsuse korralduse, ühiskondliku õnnetusevõi muu sündmuse kohta teadvalt vale kuulujutu levitamist, ei õigusta üksikisikut sellise käitumist nõudma, vaid ikkagi üldsust, mistõttu ka ainult viimane nende normide rikkumise korral esineb kannatanuna.

Kuid mõningad kahtlused ses suhtes võivad tekkida § 256-e korral, millega esimeses lõikes kirjeldatud norm keelab vale kuulujutu levitamist börsil või isikute seas, kes toimetavad börsi operatsioone, mis teadvalt võis mõjutada börsitehingute sõlmimist, kuna selle paragrahvi teise lõike keelab nende kuulujuttude levitamist sihiga mõjutada börsitoimingute sõlmimist. Küsimus

seisab selles, kas võib selle paragrahvi põhjal lugeda kannatanuks isikut, kes sellise kuulujutu mõjul astus temale kahjulikusse ühingusse? Me arvame, et ei või. See norm õigustab mitte üksikisikut, vaid määramata arvu subjekte (muidugi erikvalifikatsiooniga, kes börsil operatsioonide toimetavad) nõudma teatud käitumist (kuulujuttude mittelevitamist), mistõttu üksikisik pole mõeldav kannatanuna. Kui sellise kuulujutu mõjul keegi temale kahjuliku tehingu sõlmib, siis võib see moodustada juba hoopis teise süüteo, näit. kelmuse, koosseisu. Analoogselt lahendub küsimus ka järgmises paragrahvis (257) toodud süüteo korral. See kõneleb väljarändamisele avatlemisest.

m) Süüteoõud kõlbluse vastu (KrS 13. ptk.)

Ka nende süüteoõude korral on kannatanuks eestkätt üldsus, kuid üksikisik kannatanuna esineb märksa sagedamini kui eelmises peatükis toodud süüteoõude korral. Nii § 269 toodud süüteoõu järgi, mis käsitleb matmispaiga rüvetamist, on eestkätt matmispaiga valdaja õigustatud teatud käitumist (matmispaiga mitterüvetamist) nõudma. Samuti on üksikisik kannatanuks § 272 -s sisalduva normi

rikkumise korral. See paragrahv käsitleb julma ümberkäimist, nurga, töövõimetu, vaimuhaige või langetõbise isikuga, isiku poolt kelle valve või hoole all nad on. Siin esinev norm loob viimastele subjektiivseid õigusi (raukadele, töövõimetuile jne), kes ongi normi rikkumisel kannatanuks. Kannatanuks on ka vaimuhaige, sest, nagu nägime, kannatanu mõistele pole oluline teovõime omamine. Üksikisik on ka kannatanuks järgmises (273) paragrahvis toodud süüteo korral, mis puudutab alla seitsmeteistkümnepäevase isiku oma juurde võtmist sihiga teda kerjama saata või mõnele muule kõlblusvastasele tegevusele. Selleks on vastav alla seitsmeteistkümnepäevane isik.

n) Süüteoõud kooliseaduse vastu (KrS 14. ptk).

See peatükk koosneb kõigest kolmest paragrahvist. Nii esimese järgi, mis kõneleb eraõppeasutise avamisest sellekohase loata, kui kolmanda järgi, mis puudutab vanemaid või lapse eest hoolitsevat isikut, kes jättis täitmata seadusega nõutava koolikohustuse mõjuva põhjuseta, pole kannatanuina mõeldavad üksikisikud, vaid ikka teatavad haldusühikud, kes nende normide järgi

teatud käitumist on õigustatud nõudma. Ka teise selle peatüki paragrahvi (279) järgi, milles sisalduv norm keelab koolikohuslikku last õppeajal palgalisse teenistusse võtta sellekohase loata või teenistuses pidada antud loa vastaselt, pole üksik isik kannatanuks (mõeldav koolikohuslik laps), vaid ikkagi see haldusasutis, kes vastavat luba annab. Mitte kooliealise lapse teenistuses pidamine iseendast ei moodusta süütegu, vaid teenistuses pidamine sellekohase loata. Teatud käitumist nõudma on siin õigustatud eeskätt vastav haldusasutis.

o) Trükitoodete ja avalikkude ettekannete valvemääruste rikkumine (Krs 15 ptk.)

Meie kehtiva õiguse järele perioodiliste trükitoodete väljaandmiseks on nõuetav teatud formaalsuste täitmine, teadaannete esitamine, toimetuse aadressi tähtendamine jne. Samuti on trükitoodete eest vastutavad toimetajad kohustatud seaduses ettenähtud korras avaldama riigi või omavalitsuse asutuse või teenija ümberlõkkumist või õiendust. Edasi on keelatud Vabariigi Valitsuse poolt seaduslikus korras avaldamiseks keela-

tud teadete avaldamine sõjavägede jõudude, nende liikumise, riigikaitse abinõude või mobilisatsiooni kohta jne.

Loomulik, et säärased normid õigustavad samuti mitte eraisikuid, vaid ikkagi vastavaid haldusasutisi. Nemad on õigustatud teatud käitumist nõudma, nemad on kannatanud nende normide rikkumise korral. Ainult ühes selles peatükis esinevas paragrahvis sisalduv norm loob subjektiivseid õigusi eraisikuile, kes on seepärast kannatanuina mõeldavad. See on § 283, mis kohustab trükitoote vastutavat toimetajat avaldama päale riigi või omavalitsuse asutuse või teenija poolt saadetud ümbeükkamist või õiendust ka eraisikute poolt saadetuid. Muidu aga eraisik pole mõeldav siin peatükis toodud süütegude korral kannatanuna. Seda ka süütegude korral, mis puudutavad avalikke ettekandeid.

p). Tööstuse ja kaubanduse valvemääruste rikku-
mine (KrS 16. ptk).

Selles peatükis esinevad normid on väga mitmekesised ja puudutavad mitmesuguseid alasid. Ka on nende normide poolt õigustatud subjektid väga mitmesugused. Kuid ka siin on nendeks suuremalt osalt haldusasutised, kes

on kutsutud seaduste ja määruste täitmise järele valvama ja on õigustatud nende täitmist nõudma. Need on normid, mis puudutavad tööstus- või kaubandusettevõtte siseseadmist sellekohase loata, nende äriregistrisse mittekandmist, kangete jookide müügiastutuse või trahteriasutuse lahtipidamist keelatud ajal, seatud eeskirja täitmata või sellekohase loata aktsiaseltsi, osühisuse või kooperatiivasutise avamist jne. Ma ei hakka neid siin üksikasjalikult loetlema, vaid peatume nende erandlike normide juures, mis loovad subjektiivseid õigusi eraisikuile, kes on seepärast nende normide rikkumise korral kannatanuiks. Siia kuulub kõigepealt § 306, mis keelab kangete jookidega müügiastutise pidajale või selles kauplejale müüa kangeid jooke pantide vastu või üldse võlgu. Samuti kohustuste või tehtud tööde eest raha asemel maksta kangete jookidega. Kannatanuks on sel korral isik, kellele sel viisil kangeid jooke müüdi, või kohustusi tasuti raha asemel kangete jookidega. Et vastav isik sellega nõus oli, see pole oluline. Nagu me juba tähendasime, normi poolt loodav subjektiivne õigus on absoluutne ja sõltumatu konkreetjuhtumil

huvi puudumisest. Edasi kuulub paragrahvude hulka, mis sisaldavad norme, mis loovad subjektiivseid õigusi eraisikutele § 318¹. See paragrahv toob sanktsiooni tööstuse või kaubanduse alal kõlvatu võistluse kohta antud seaduse või sundmääruse eeskirjade tahtliku rikkumise korraks. Siin toodud süütegu kuulub jälitamisele erasüüdistuse korras (väikese erandiga). Seetõttu on siin kannatanu isiku täpne määritlemine oluline. § 318¹ puudutab süütegusid, mis on kirjeldatud kõlvatu võistluse vastu võitlemise seaduses (RT 1931, 62). See seadus tunneb seitse liiki kõlvatu võistluse toiminguid: 1) kõlvatu reklaam, 2) kauba päritolu ebaõige märkimine, 3) mahategevate teadete andmine, 4) ettevõtte nimetuse, erimärkide ja eiste tunnuste väärarvitamine, 5) teenijate ja volinikkude meelitamine, 6) äri ja töötamissaladuste rikkumine ja kuritarvitamine, 7) teenijate ja volinikkude kuritarvitamine võistleja poolt ²²⁾. Kannatanuks ei või olla selle normi järgi isik, kes näit. ostis ebaõige

---

22) A. Piip, Kaubandusõigus ja -protsess, lk. 70

päritoluga märgitud eset. See võib moodustada teise süüteo, näit. kelmuse, teokoosseisu. Need normid keelavad võistleja (seaduse mõttes - ettevõtja, kes valmistab või müüb samasugust või sarnast liiki kaupa või toimetab samasuguseid või sarnast liiki äriteiminguid või üldse on tegev sarnasel ärialal) varaliste huvide kahjustamist siin loetletud toimingute kaudu, talle tekivad neist normidest subjektiivsed õigused. Siin loetletud esimese ja teise kõlvatu võitluse toimingu korral võib kannatanuks lugeda igat võistlejat, kuna ülejäänute juures võib selleks olla vaid teatud üksikisik, kelle ettevõtte nimetust väärtarvitatakse, teenijaid ja volinikke meelitatakse äri või töötamissaladusi rikutakse ja teenijaid ning volinikke kasutatakse võistleja poolt. Samuti tuleb võistlejat lugeda kannatanuks § 338 kirjeldatud süüteo korral. Ka § 341 järgi on kannatanuks eraisik. See paragrahv keelab võõrandada laevahüpoteegiga koormatud laeva ilma hüpoteesikreeditoriloata isikule, kel puudub õigus Eesti Vabariigi lipu, kaubalipu all sõita. Sellest normist tekivad subjektiivsed õigused hüpoteegikreeditorile, tema on võimalik kannatanu.

g) Töökaitse määruste rikkumine (KrS 17. ptk.)

Töökaitse määrused ja seadused puudutavad kõigepealt tööandjate ja tööliste vastastikkuseid suhteid, õigusi ja kohustusi. Teiselt poolt asetavad aga nad tööandjatele teatud kohustusi, mitte ainult tööliste vaid ka teatud avalike asutuste suhtes. Seepärast on selles peatükis toodud süttegede korralvastavalt kannatanuiks kast töölistes ja nende esindajad töölistenõukogus, või vastavad asutised, kes on õigustatud nõudma tööandjatel teatud käitumist, andmete esitamist jne.

r) Süüteod ehitustööde, teede ja liikumisabinõude kohta käivate määruste vastu (KrS 18 ptk)

Siin toodud normid evivad enamikus õigustussubjektina vastavaid haldusasutisi, kes kodanikelt teatud käitumist nõudma on õigustatud. Need on normid, mis keelavad hoonete ehitamist sellekohase loata, mis nõuavad ehitustööde tegemisel või teede või liikumisabinõude ehitamisel seaduse või sundmääruse tehniliste või munde ehituste, teede, või liikumisabinõude ehitamise kohta käivate eeskirjade täitmist jne. Need normid, mida me siin

üksikasjalikumalt loetlema eihakka, ei loo subjektiivseid õigusi üksikisikuile. Kuid teiselt poolt, siin leiame ka norme, mis loodavad küll subjektiivseid õigusi ka üksikisikuile. Siia kuulub kõigepealt § 369,-es sisalduv norm, mis keelab laevajuhile omavoliliselt maha paigutada laeva reisija või teenija mittekokkulepitud kohal. Sellele laevajuhil kohustusele vastavad reisija ja laevateenija õigused nõuda laevajuhilt teatud käitumist, nemad on selle normi rikkumisel kannatanuiks. Samuti kuulub sellistemormide hulka § 370 teises lõikes sisalduv norm. § 370 esimeses lõikes toodud süütegu on formaal-süütegu ja puudutab lootsi või muud sadama või rannajuhti, kes süüdlane selles, et ta ei täitnud laeva juhtimise kohuseid, samuti isikut, kes ei olnud loots ja kes süüdlane selles, etta võttis enese peale sellekohase loata või silmnähtava tarviduseta nimetatud kohuse. Siin pole eraisik see, keltele sellest normist teatud subjektiivsed õigused tekivad. Teisiti on sama paragrahvi teise lõikega. Siin toodud süütegu on tagajärjesüütegu ja käsitleb juhtumit, kui juhtav laev jäi kinni madalikule või kivile lootsi või lootsi kohused enese peale võtnud isiku süü pärast. Lootsi

Ex bibl. univ. Tart.

kohustusele vastab siin ka eraisiku õigustus, laeva omaniku või valdaja õigustus, kes on õigustatud nõudma, et tema päralt olevale laevale siin kirjeldatud viisil kähju ei tekitaks. Viimased ongi võimalikud kannatanud. Samuti § 375-e järgi, milles leiduv norm keelab raudteede jammude ehitusteede teenistuses olevale isikule, samuti avalikkude sõiduriistade juhtidele, kontrolööridele või konduktoritele, sõitjatega jämedalt ümberkäimist. Siin õigussubjektiks on samuti eraisikud.

e) Süüteod perekonnaõiguste vastu (KrS19 ptk).

Perekonnaõigused on seotavad konkreetsete üksikisikutega, mistõttu üldsus esineb harvem kannatanuna selles peatükis kirjeldatud süütegude korral, vaid kannatanuiks on peamiselt eraisikud.

§ 386-as sisalduv norm keelab abielluda sunni abil teise isikuga. Loomulik, et kannatanuks on sel korral isik, keda sel viisil abielluda sunniti. Samuti § 387-aa järgi, mis keelab abielluda süüdivusvõimetute isikutega. Viimastele tekivad sellest normist subjektiivsed õigused. Ja subjektiivse õiguse mõistele, nagu teame, pole oluline

teovõimene ja huvi olemasolu oma õiguse vastu. Seetõttu määrased süüdivusvõimetud isikud on kannatanuiks antud normi järgi. § 388-a järgi on kannatanuks peigvõi mõrsja, kes abiellu astusid petmise teel. Järgmised kaks paragrahvi, milledest esimene kõneleb abiellumisest nii lähedaastmelise sugulastega, kellega suguhendus kriminaalseadustiku järgi loetakse veresegamiseks, teine - abiellumisest senise keadvalt olemasoleva abielu peale vaatamata, ei õigusta mitte eraisikuid (näit. isikut, kellega abielluti sel viisil), vaid üldsust. Küll aga on eraisik kannatanuks § 341-e järgi, milles leiduv norm käseb enda elatist oma emale, seaduslikule isale või alaealisele lapsele, kes kohustussubjekti teades kannatavad puudust ja kel võimalus elatise andmiseks oli. Kannatanuiks selle normi rikkumisel on vastavalt ema, seaduslik isa või alaealine laps. Samuti on hõlpsasti määriteldav kannatanu § 392 järgi, milles leiduv norm keelab 1) julmilt ümberkäia alla seitsmeteistkümnne aastase isikuga, 2) saata alla seitsmeteistkümnne aastat isikut kerjama või muule kõlblusvastasele tegevusele, 3) sundida abielluma alla kahekümneaastast isikut oma vanemliku või

eestkostliku võimu kuritarvitusega, kui abielu järgnes. Need, siin loetletud isikud on selle normi järgi õigustus-subjektideks ja seega võimalikeks kannatanuiks. Teisiti juhul § 394 järgi, milles leiduv norm keelab eestkostjale või hooldajale oma võimu kuritarvitusega sundida alla kahekümne aastast isikut enesega abielluma, on vastavalt kannatanuks alla kahekümne aastane isik. Raskemini on juba määritletav kannatanu § 395 -a järgi. Selle tekst on järgmine: "Süüdlast selles, et tema vastutusliku valve all oleva alla seitsmeteistkümne aastase alaealise või mõne muu isiku, kes seatud korras antud ta valve alla, jättis tarviliku valveta, milleks ta oli kohustatud, kui selle tagajärjel valvealune saatis korda raske kuriteo, karistatakse arestiga mitte üle ühe kuu või rahatrahviga mitte üle saja krooni." Küsimus võib tekkida, kas on selle normi järgi kannatanuks isik, kes on ühtlasi kannatanuks valvealuse poolt kordaseadetud raske kuriteo või kuriteo korral, või on selleks üldsus. Me arvame, et viimane. See norm kohustab isikut, kelle valve alla seatud korras (tavaliselt kohtu kaudu) vastav alaealine või mõni muu isik antud, seda valveta mitte jätta. Sellele ko-

hustusele vastab üldsus õigustus teatud käitumisele, nõuandmiseks kohustatu poolt, kuna raske kuriteo või kuriteo teostamine on vaid karistatavust tingivaks ajjaoluks, Raske kuriteo või kuriteo kaudu kannatanu on antud normi mõttes vaid kaudselt kannatanuks.

Mis puutub §§ 396 ja 396', siis need õigustavad vastavaid haldusasutisi. Need on nende normide rikkumise korral kannatanuiks.

t) Rahamärkide, väärtpaberite ja väärtmärkide võltsimine (Krs 20 ptk.)

Selles peatükis kirjeldatud süütegude korral, mis käsitlevad Eesti Vabariigi ja välisriigi metallraha, kassaveksli, protsentpaberi järeletegemist, ning nende käivesse saatmist, samuti nende süütegude ettevalmistamist ning kokkulepet nendeks süütegudeks, jne. ei esine kannatanuna eraisik, vaid neid väärtpabereid, metallraha jne. välja andnud Eesti Vabariik ning välisriik. Eraisikud esinevad kannatanuina nende normide rikkumise korral vaid seevõrra kui võrra väärtpabereid on välja andnud neis paragrahvides samuti mainitud erakrediitasutised, seltsid

ja ühisused. Sest neile, ja ainult neile, tekivad neist normidest teatud subjektiivsed õigused. Nead on ka kannatanuiks nende süütegude toimumise korral. Isikud aga, kellele määraseid võltsitud väärtpabereid, raha jne. edasi anti, ja kes seetõttu materiaalselt kahju kannatasid, ei ole antud normide mõttes kannatanuiks. Sest nende normidega loodavaile kohustusile ei vasta mitte selliste kahjukannatanud isikute, vaid ülal mainitud subjektide õigustused. Nad võivad küll olla kannatanuiks, kuid teiste normide põhjal, mis käsitlevad ngit. kelmust.

u) Dokumentide võltsimine (Krs 21 ptk.

Dokumendid on kehalised asjad, mis tõestavad teatud õiguste ja kohuste olemasolu, nende tekkimist, muutmist või kustumist või õiguslikult tähtsaid sündmusi ja olukordi. Kui seaduses sisalduv norm keelab dokumentide võltsimist, järeltegemist, nende rikkumist, peitmist jne, siis loob määrane norm õigustusi isikule, kelle määrasel dokumendil põhinevaid õigusi võidakse ohustada, kahjustada või omastada võltsimisega, järeltegemisega jne. Määrane isik on süüteo toimumisel kannatanuiks.

nuks. Seda §§ 407, 408, 409 kirjeldatud süttegede korral. § 410-as leiduv norm keelab järel teha dokumenti, mis välja antud riigi või omavalitsuse asutuse või teenija poolt nende toimingute, määruse või korralduse tõendamiseks. Siin, normiga loodud kohustusele, vastab riigi ja omavalitsuse asutuse või teenija õigustus nõuda teatud toimingute (järeltegemine, ümbertegemine) ärajäämist. Nemat on võimalikud kannatanud. Analoogselt tuleb lahendada kannatanu küsimust ka järgnevatel selles peatükis toodud paragrahvide puhul. Kannatanuks on vastavalt subjekt, kelle õigusi dokumendiga tõendatakse, või vastav haldusasutis, kes dokumendi välja andis, eriti siis, kui dokumendiga ei tõendata kellegi õigusi, vaid konstateeritakse teatud sündmusi ja olukordi.

§ 8. Isikuvastased süüteod.

a) Surmamine (KRS 22 ptk).

Surmamine kui süütegu on teise inimese surma põhjustav käitumine²³⁾. Selle süüteo objektiks on võõras inimelu. Süütegu peab olema suunatud a) inimesele ja

---

23) H. Kadari, Isikuvastased süüteod, lk. 3

nimelt b) ta elule ja sealjuures c) võõrale elule . Seda määratlust me täiendaksime väitega, et süütegu ei ole suunatud ainult elule kui niisugusele, vaid normiga loodavale subjektiivsele õigusele elule, millisele õigusele omakorda vastab sama normiga loodav kohustus teise inimese elu mitte hävitada või ohustada. Seepärast on kannatanuks surmamissüütegude korral ainuüksi subjekt, kelle elu hävitati ja ohustati ja loomulikult mitte sellise subjekti omaksed, pärijad jne, Viimastele ei loo need normid mingisuguseid subjektiivseid õigusi. Paragrahvides 421 ja 422 on võimalik kannatanu varustatud veel eritunnustega (oma ema, seaduslik isa, Eesti Vabariigi President, ülenev või alanev sugulane, abikaasa jne.). Isik, kelle elu hävitati või ohustati, on kannatanuks ka sellistel juhtumitel, mil surmamine toimus tema nõusolekul (§ 426). sest nagu tähendatud, huvi puudumine ona õiguse vastu pole subjektiivse õiguse mõistele oluline. See norm keelab isikut surmata ka tema nõusolekil. Sellele kohustusele vastab surmatava õigus nõuda ta elu

---

24) P.M. Mints, Kurs ugolovnoga prava, Osobennaja častj, lk. 214 , 215

mittehävitamist. või mitteohustamist isegi siis, kui ta selleks oma nõusoleku on andnud. Ka §§ 428 ja 429-as kirjeldatud süütegude korral milleis leiduvad normid keelavad vahendi kättetoimetamise enesetapmiseks ja avatlemist enesetapmiseks, on kannatanuks isik, kelle elu hävis või ohustati.

b) Kehavigastamine ja vägivald isiku

kallal (Krs 23. ptk.)

Kehavigastamine kui süütegu on tervisriikete tekitamine teisele inimesele ²⁵⁾. Isikuvastane vägivald on teise isiku kehapuutumatus omavoliline rikkumine füüsilise jõu abil ²⁶⁾. Nende süütegude puhul kannatanu määritlemine ei või vaidlusi tekitada. Kui vastavad normid keelavad kehavigastuse tekitamist teisele inimesele või teise inimese kehapuutumatus rikkumist, siis nende normide rikkumisel on säärased isikud kannatanuiks. Nende neist normidest tuletuvaid, subjektiivseid õigusi on rikutudkehavigastamisega või kehapuutumatus rikkumisega. Ainuüksi nemad on neil juhtumitel kannata-

---

25) H. Kadari, Isikuvastased süüteod lk. 48

26) Inid lk. 69

nuiks. Nende, neist normidest tuletuvaid, subjektiivseid õigusi on rikutud kehavigastamisega või kehapuutumatuserikkumisega. Ainuüksi nemad on neil juhtumitel kannatanuiks. Mõningad paragrahvid, nagu surmamissüütegude juures varustavad võimalikku kannatanut veel teatud eritunnustega.

c) Kahevõitlus (KrS 24 ptk.)

Kahevõitlus on teatavate, enne võitlust kindlaks määratud tingimuste kohaselt toimuv võitlus ²⁷⁾ Kahevõitlus kuulub süütegude hulka, mis on suunatud elu ja tervise vastu. Mis puutub kahevõitluse kui süüteo struktuuri, siis eeldab ta mõistelt kahte subjekti ja objekti, kumbki subjekt on oma vastase suhtes ühtlasi objektiks ²⁸⁾. Me ütlesime, et kahevõitlust käsitlevad normid loovad mõlemale subjektile õigustusi, asetades neile ühtlasi kohustusi teise elu ja tervist mitte hävitada või ohustada kahevõitluse teel. Et subjekt, kahevõitlusse astudes, on teataval määral nõus oma elu ja tervise ohustamisega, ja hävitamisega, ei evi ega tunne seega huvi oma subjektiiv-

27) Ibid lk. 92

28) Ibid lk. 94

se õiguse vastu. ega nõua selle täitmist, ei evi tähtsust. Me oleme juba osutanud sellele, et subjektiivne õigus on absoluutne ja sõltumatu konkreetsest huvi olemasolust või puudumisest. Seepärast on mõlemad subjektid mõeldavad kannatanuina kahevõitluse süütegude puhul. Seda eriti § 443 mõttes, mis käsitleb teostunud kahevõitlust, kuid surmamiseta ja kehavigastust tekitamata ja ka kahevõitluse katset. See norm puudutab seega tervise ja elu ohustamist kahevõitluse läbi. Sellise ohustamise ärajäämist on õigustatud nõudma mõlemad subjektid. Teisiti on normidega, mis käsitlevad kahevõitluses toimunud kehavigastust või surmamist. Sel puhul esineb ainult üks kannatanu - kellele kehavigastus tekitati või keda surmati. Siin, normiga loodavale kohustusele kahevõitluses surma või kehavigastust mitte tekitada, vastab teise poole õigus seda nõuda. Subjekt, kellele kehavigastused tekitati või keda surmati, on ainuüksi kannatanu. Muidugi, on mõeldav, et kehavigastus tekitati mõlemale poolele, sel korral on mõlemad kannatanuiks. Kuid selle normi järgi ei ole kahevõitlusest osavõtmise iseenesest süüteks (seda vaid § 443 järgi), vaid ainult kehavigastuse ja surma tekitami-

ne kahevõitluses. Kahevõitlusest osa võtt ei tähenda veel, seepärast selle normiga loodava subjektiivse õiguse rikkumist, vaid selleks on kehavigastuse ja surma tekitamine. Kannatanuks on ka see, kelle kahjuks vastaspool teadvalt kaldus kõrvale kahevõitluse tingimustest (§443).

d) Hädaohtu jätmine (KRS 25 pkt.)

Elu ohustamine on mõeldav elule ohtliku seisundi põhjustamisena või oleva ohu mittekõrvaldamisena. Meil kehtiv õigus käsitleb vaid oleva ohu mittekõrvaldamist, s.o. ohusolija mitteabistamist, kusjuures ohu põhjustamine esineb vaid kvalifitseeriva elemendina. Ta kuulub süütegude hulka, mis on suunatud teise isiku elule. Seda süütegu käsitlevad normid loovad seega subjektidele õigusi nõuda nende elu mitteohustamist neis normides kirjeldatud viisil. Isikud, kelle elu sel viisil ohustati, on seega kannatanuiks.

Mõned paragrahvid aga võivad teatud vaidluse tekitada. Siia kuulub § 455, milles sisalduv norm käseb lootsi või mõnda sadama- või rannajuhti abistada laeva, kes signaaliga otsis abi või teadvalt oli hädaohus. Tekib kü-

simus, mis moodustab selle süüteo objekti ja kes on see-
pärast õigustussubjektiks? Kriminaalseadustiku kommentaa-
torite arvates on selleks objektiks hädaohus viibiva lae-
va kaudu sellel viibivate isikute hädaohustatud elu ²⁹⁾.

Professor Kadari järgi on selleks aga laev, kuna vaid kaud-
selt sellel viibivad inimesed ³⁰⁾. Et määritleda kannat-
anut, selleks peame, teatavasti, normist eraldama vas-
tavad õigustused ja kohustused. Kohustussubjekt on selles
normis täpselt määratud. Kes on aga õigustussubjekt, kes
on teatud käitumist õigustatud nõudma? Selleks ei ole mit-
te laeval viibivad isikud, vaid isik, kelle ülesandeks on
laeva julgeoleku eest hoolitsema - laevajuht. Laeval vii-
bivad isikud on vaid kaudselt kannatanuiks. Seda ka § 456
kirjeldatud süüteo korral, mis käsitleb seaduse või sund-
määruse eeskirjade mittetäitmist merehätta sattunud laeva-
le abiandmise kohta. Ülejäänud selle peatüki paragrah-
vides ei võiks kannatanu määritlemine raskusi tekitada.

---

29) Saarmann-Matto, lk. 230

30) H. Kadari, Isikuvastased süüteod lk. 88

e) Süüteod isikuvabaduse vastu (KrS 26 ptk).

Need süüteod on väga mitmekesised. Ühiseks on neile üksikisiku teotsemisvabaduse, käitumisvabaduse rikkumine. Professor Kadari järgi vabaduse rikkumine eeldab teist inimest, kes võib olla nii süüdivusvõimeline kui -võimetu. Passiivsubjektina, hüve vahetu kandjana esineb teine inimene, langedes osalt ühte objektiga, osalt sellest erinedes. Nimelt on passiivsubjektina käsitatav ainult tahtevõimeline, s.o. kriminaalõiguslikult süüdivusvõimeline (olgugi partsiaalselt, s.t. just konkreetse vabaduskaotuse suhtes süüdivusvõimeline) isik³¹⁾. Kuid passiivsubjekt, normiga kaitstava hüve vahetu kandja, see on ülaltoodud Liszti tvaatée järgi normi rikkumisel kannatanu. Seega, kui püsiksime selleltvaatekohal, peaksime kannatanuks tunnistama ainuüksi tahtevõimelist, kriminaalõiguslikult süüdivusvõimelist isikut. Prof. Kadari loebki näit. lapse riisumise süüteo (§ 464) passiivsubjektiks, s.o. potentsiaalseks kannatanuks, mitte

---

31) Ibid, lk. 102 - 10

32)

last, vaid isikut kellel õigus lapsele . Selles suhtes on prof. Kadaril õigus. Ka siis, kui asume subjektiivse õiguse teooria seisukohal, peame tunnustama, et norm, mis käsitleb lapse riisumist loob subjektiivseid õigusi lapse vanemaile või teistele lapse eest hoolitsejatele, mitte aga lapsele endale. Mitte iga lapse riisumine ei moodusta antud paragrahvi mõttes süütegu, vaid just teatud isikute hoole all oleva lapse riisumine. Kuna mahajäetud, eksinud, ärajooksnud lapse riisumist ei loeta süüteoks, Teisiti on aga muude ses peatükis esinevate normidega. Kui seadus keelab näit. naisisiku riisumist abiõelu eesmärgiga (§ 468), või vägivallaga isiku kallal, karistatava ähvardusega või vanemliku eestkostliku või muu võimu kuritarvitusega sundida teist isikut midagi täitma või sundida laskma, mis rikub sunnitava õigust või kohust, või loobuma õiguse teostamisest või kohuse täitmisest (§ 469), siis on väga hästi mõeldav, et isik, kelle käitumisvabadust sel viisil piirati, võib olla kriminaalseadustiku mõttes süüdivusvõimetu, eriti isik, kes on näit. eestkoste all.

---

32) Ibid, lk. 122

Ka süüdivusvõimetu, nagu ülal kindlaks tegime, võib olla õigustussubjektiks, ning normist tuletuvate subjektiivsete õiguste rikkumisel - kannatanuks. Seepärast on igauks, kelle käitumisvabadust rikuti ähvardamisega, sundimisega jne. kannatanuks, sõltumata sellest, kas ta on süüdivusvõimeline või mitte.

f) Sugukõlvatud teod (krS 27 ptk).

Meie kehtivas õiguses on sugukõlvatud teod paigutatud isikuvastaste süütegude hulka. Üldiselt on aga nende süütegude süstemaatilise asendi küsimus üks vaieldavamaid. Mõned loevad neid üldsusevastaste süütegude hulka kuuluvaiks, teised väidavad, et need on suunatud üksikisiku vastu. Kolmandad aga arvavad, et need süüteod esinevad osalt süütegudena üldsuse, osalt üksikisiku vastu. Tõesti, selles peatükis leidubki süüteodusid, millistest osa on suunatud üksikisiku vastu, üks osa aga üldsuse vastu. Professor Kadari liigitab üksikisiku seksuaalsfääri vastu sihitud süüteodusid järgmiselt:

- 1) süütegelik seksuaalsetungi rahuldamist taotlev käitumine, mis omakorda jaguneb:

- a) süütegeliseks normaalseks suguühenduseks (stuprum)
- b) süütegelikuks kiimaluseks (mis hõlmab ühtlasi anormaalse suguühenduse, eriti pederastia)

33)

2. Üksikisiku seksuaalsfääri puutumatus e hustamine .

Meie ülesanne on, aga, kannatanu määritlemine kõigi selles peatükis toodud süütegude järgi. See ei võiks erilisiv aidlusitekitada. Kui seadusnorm keelab suguühendust teatud isikuga (lapsega, süüdivusvõimetu isikuga jne), või suguühendusele sundimist teatud vahenditega (ahvardamisega, vägivalllaga jne), siis on arusaadav, et sellega rikutakse isiku, olgugi süüdivusvõimetu, subjektiivseid õigusi, kellega suguühendus toimus. See isik on kannatanuks, ega pole mõeldavad teised isikud kannatanuina sarnase süüte juures. Samuti peame kannatanuiks lugema süütegude põhjal, mis käsitlevad kiimalisi tegusid, isikuid, kelle suhtes neid kiimalisi tegusid sooritati, isikuid, kes olid nende tegude objektiks, Ka professor Kadari loeb süüteo objekti ühtlasi passiiv-subjektiks, s.o. võimalikuks kannatanuks ³⁴⁾. Mis puutub süütegedesse, mis käsitlevad üksikisi-

33) Kadari, Isikuvastased süüteod lk. 188

34) Ibid, lk. 187

ku seksuaalsfääri puutumatus ohustamist, siis tuleb siin kannatanuiks vastavalt lugeda alla kahekümne-ühe aastast isikut, keda sugukõlvatusele kupeldati (§ 487 lg 1), alla kahekümne-aastane naisisik, kes võeti pordumajja (§ 483) jne. Sest nende normidega loodavaile kohustusile, vastavad nende isikute subjektiivsed õigused mida antud süütegudega rikutakse.

Süütegude hulka, kus kannatanuna esineb mitte üksik-isik vaid üldsus, kuuluvad 1) süüteod, mis käsitlevad veresegamist (§ 481, 482), 2) suguihade rahuldamine avalikus kohas (§ 270 lg. 2) 3) sugukõlvatuse ärahooldmiseks ja kahjulikkude tagajärgede kõrvaldamiseks antud eeskirjade mitte jälgimine.

g) Teotamine (KRS 28 ptk).

Teotamine esineb kriminaalseadustikus kahel kujul: auhaavamisena ja laimamisena. Auhaavamine on teise isiku teotamine viimast häbistava kohtlemisega või avaldusega, laimamine, aga, - teist isikut häbistava fakti avaldamine teise isiku juures, või äraolekul. Nende süütegude puhul kannatanu määritlemine on lihtne. Auhaavamise kor-

ral on kannatanuks isik, kelle suhtes toimus häbistav kohtlemine või avaldus, laimamise korral - isik, keda häbistavat fakti avaldati. Kuid seda kannatanute ringi laiendavad teataval määral aubaavamist ja laimamist käsitlevad normid. Nad keelavad mitte ainult üksiku isiku, vaid ka selle perekonnaliikme haavamist ja laimamist, tekitades seega subjektiivseid õigusi perekonnaliikmeile, keda pole otseselt teotatud. Seega nende normide rikkumisel on ka need kannatanuiks. Üksikud paragrahvid, mis käsitlevad kvalifitseeritud teotamist, toovad veel teatud eritunnuseid, millistele võimalik kannatanu peab vastama (oma ema, seaduslik isa, ülenev sugulane, sõjaväe vahtkoht jne.)

Teataval määral erinevaid süütegusid käsitlevad selle peatüki §§ 506 ja 507. § 506-as leiduv norm keelab teadvalt vale asjaolu avaldamist, mis halvab tööstuslikus või kaubanduslikus tegevuses usaldust isiku, seltsi, või asutuse vastu või halvab usaldust isiku võimete vastu ta kutse või tegevuskohuste täitmise suhtes. Loomulik, et selle normi rikkumisel on kannatanuks vastav isik, selts, asutus, või teatud kutse alal tegutsev isik, kellega subjektiivseid õigusi sel teel rikuti. § 507 käsitleb

Eesti Vabariigis registreeritud usutunnistusliku ühinguusse kuuluva isiku usutunde haavamist Jumala või usutunnistusliku ühingu jultunud teotamisega. Et see norm keelab üksikisiku usutunde haavamist, siis pole mõeldav kannatanuna teotatav usuühing. Usuühingu teotamine on vaid vahendiks üksikisiku usutunde haavamisel. Seejuures on oluline, et kannatanu kuuluks just sellesse usuühinguusse, millist teotatakse.

h) Saladuste avaldamine)Kr.S 29 ptk).

Need sütteod moodustavad teatud piiripealse liigi teotamise ja varavastaste süütegude vahel. Mitte igasugune saladuste avaldamine ei moodusta süütegu, vaid ainult selliste, mille avaldamine võib tekitada varanduslikku kahju või laimata isikut (§ 508). Kannatanu määritlemine ei või siin raskusi tekitada. Selle normi õigustus subjektiks on isik, kelle kohta teade käib, ning keda teate avaldamine võib laimata või kellele võib tekitada varanduslikku kahju. Seepärast on kannatanuna mõeldav ka juuridiline isik, eriti kui teate avaldamine tekitab varanduslikku kahju.

§ 509 järgi, mis käsitleb teadvalt võõra kirja, telegrammi või muu paberi omavolilist avamist, on kannatanuks loomulikult isik, kellele kiri jne. kuulub, või kellele ta on määratud. § 510-as sisalduv norm keelab tööstusettevõtte teenijale või töölisele avaldada neid eritöötamisviise, mis tarvitati või kavatseti tarvitusele võtta selles ettevõttes ja mis olid talle usaldatud saladustena. Õigustussubjektiks on selle normi põhjal mitte ettevõtte kui niisugune, sest on vaieldav kas igal ettevõttel on juriidiline isiksus³⁵⁾, ja kas ta võib seepärast olla õigussubjektiks, vaid ettevõtte omanik füüsilise või juriidilise isiku näol. § 511 puudutab isikut, kes olles krediit- või kooperatiivasutuse, aktsiaseltsi või osühisuse teenistuses, on avaldanud teade, mis teadvalt oli seesuguse seltsi või asutuse saladus ja mis ei kuulunud avaldamisele. Võib tekkida küsimus, kes on selle normi rikkumisel kannatanuks, kas näit. vastav krediitasutus, või selle klient, keda see teade puudutab. Me arvame, et esimene. Sest see norm ei seo vastastikku õigustustega ja kohustustega krediitasutises teenistuses olevat isikut

---

35) A. Piip, Kaubandusõigus- ja -protsess, lk. 55.

ja selle klienti, vaid krediitasutust ja selle ametnikku, teenijat. Krediit- või kooperatiivasutus, aktsiaselts, on selle normi õigustussubjektiks ja selle rikkumisel kannatanuks. Klient on ka kannatanu, kuid kaudselt, mitte KKS-i mõttes. Teisiti on § 513-as sisalduva normiga. See keelab riigi eri- või tulumaksu komiteesse või komisjoni kutsutud eksperdile avaldama saladuses peetavaid teateid, mis puutuvad riigi eri- või tulumaksu maksjate varanduslikku seisukorda, võlakohustustesse, läbikäikudesse ja kasudesse. Selle normi põhjal ei ole õigustatud teatud käitumist nõudma (eksperdilt) mitte riigi eri või tulumaksu komitee või komisjon, vaid isik, kellesse puutuvad saladuses hoitavad teated varandusliku seisukorra, võlakohustuste kohta. Ainuüksi tema on selle normi rikkumisel kannatanuks.

§ 9. Varavastased süüteod

- a) Varanduse rikkumine ja üldhädasohtlikud süüteod (KrS 30 ptk).

Nagu juba selle peatüki pealkirjast näha, on selles toodud süütegude puhul mõeldavad kannatanuina nii üksikisikud kui ka üldsus. Üksikisik esineb kannatanuna süütegude puhul, mis käsitlevad võõrale isikule kuuluva vara rikku-

mist (§ 514), võõraste dokumentide rikkumist (§ 519), konkreetselt loetletud varade (elutsetavate hoonete, laeva) rikkumist (§ 520). Kuid küsimus võib tekkida, kes on selleks kannatanuks üksikisikuks, kas ainult rikutud varade omanik või ka valdaja - mitteomanik. Püüame seda kindlaks teha. Kes on selle normi järgi kohustussubjektiks võimalikuks süütegijaks? Iga isik, välja arvatud asja omanik³⁶⁾. Seega ka valdaja on mõeldav süüteo subjektina. Kuid kohustussubjekt ei või kriminaalõigusliku normi järgi olla ühtlasi õigustussubjektiks. Seega jääb meile ainult üks õigustussubjekt - asja omanik, kes ongi normi rikkumisel kannatanuks. Viimaseks ei saa me seepärast lugeda vara valdajat. Vara rikkumisel esineb kannatanuna ka riik või omavalitsus seevõrra kui võrra ta esineb teatud vara omanikuna. Kuid ühe süüteo puhul on ka asja omanik kohustussubjektiks, võimalikuks süütegijaks, kuna kannatanuna esineb hoopis muu subjekt. See on §519 lg. 1 p- 3 kirjeldatud süütegu, mis käsitleb dokumendi rikkumist, mis kuulus riigi või omavalitsuse asutuse asutuse asja-

---

36) Saarmann ja K. Matto, Kriminaalseadustik, lk. 260

toimetusse. Sellise dokumendi rikkumine omaniku poolt moodustab samuti süüteo. Kannatanuks on siin igal juhul vastav riigi või omavalitsuse asutus.

Üldsus esineb kannatanuna süütegude puhul, mis käsitlevad näit. üldtarvitusel oleva veeteo, paisu, silda rikumist (§ 523), samuti raudtee liikumist, laeva- või õhusõidu hädaohustamist (§§ 524, 525, 526) jne. Kannatanuna ei esine sel puhul üksik isik, kellele neist süütegudest mingi kahju tekkis. Need normid ei õigusta üksikisikut teatud käitumist nõudma, vaid määrata subjektide arvu, üldsust.

b) Leiu teatamatajätmine, võõra varanduse omastamine ja usalduse kuritarvitamine (Krs 31 ptk).

Esimene, selles peatükis toodud süütegu käsitleb isiku poolt leitud teadmata kelle päralt olevast varandusest seatud korras mitteteatamisest. Kui normaalseid varavastaste süütegude korral kannatanuks on omanik, üksik isik, siis see norm loob subjektiivseid õigusi vastavale haldusasutisele, kes on kohustatud teatud käitumist (teatamist) nõudma. Selleks on vastav politseivõim (BES § 729
37)
jj) . Mis puutub aga normidesse, mis käsitlevad võõra

varanduse omastamist (§ 538 - 540), § 542), siis esinevad kannatanuina nende põhjal ainuüksi varanduse omanikud. V

Võõra varanduse omastamist defineerib prof. Mints kui "obrasčeniye v polyzu svoju ili drugogo lica čužoi dvizimoi vešči, ne sostojaščej v čužom obladaniiji". Seega ei riku see süütegu võõrast valdust, ning valdaja pealegi pole seepärast mõeldav kannatanuna. § 541 põhjal, mis käsitleb haigekassa varaliste huvide kahjustamist, on kannatanuks vastav haigekassa. Eriliki normi sisaldab aga § 543. See keelab isikule, keda riigi või omavalitsuse võim volitanud andma abi tulekahju, rahva toitlusainete puuduse või muu ühiskondliku õnnetuse läbi kannatajatele omastada varandust, mida pidi jagatama välja kannatajatele, samuti seda varandust andma isikule, kellel ei olnud õigust saada seda abi. Siin, riigi- või omavalitsusvõimu poolt isikule asetatud kohustusele, mis kriminaalõigusliku normi poolt sanktsioneeritud, vastab vastava võimu õigus teatud käitumise nõudmiseks. Seepärast on ainuüksi vastav võim selle normi rikkumisel kannatanuks, mitte aga tulekahjust kannatanu jne.

---

38) P. Mints, Kurs ugolovnoga prava, Osobennaja častj, lk. 359

§ 544 käsitleb volikirja või muu seadusliku volituse põhjal kohustatud isiku poolt oma volituse tarvitamist teadvalt kahjuks temale usaldatud varandusele või varanduslikule huvile. Selle normi rikkumisel on kannatanuks isik, kes on volituse andnud ning kelle varandusele või varanduslikule huvile kahju tekitati.

§ 545 kõneleb riigi või omavalitsuse, samuti heategeva, krediit- või kooperatiivasutuse, osühisuse teenijast, kes süüdmäne oma teenistusseisu tarvitamises teadvalt kahjuks teenistusalal tema hoolele usaldatud varandusele või varanduslikule huvile, kui sellest kuritarvitusest järgnes kahju. Selle paragrahvi teine lõige käsitleb juhtumit, mil sellele süüteole järgnes krediitasutuse asjade korratus või halvenemine, või selle tõttu paljud isikud kaotasid oma varanduse. See norm seob vastastikku õigustustega ja kohustustega ühelt poolt riiki, omavalitsust, krediit- või kooperatiivasutusi ja teiselt poolt nende teenistuses olevaid isikuid. Seepärast on kannatanuiks selle normi rikkumisel ainult vastavad selles loetletud asutised, mitte aga näit. krediitasutuse kreditorid. Viimaseid ei saa me esmuti lugeda kannatanuiks järgmise

(546) paragrahvi põhjal. See keelab krediit- või kooperatiivasutuse osahisuse või aktsiaseltsi juhatajale või asjade korraldajale: 1) sarnase asutuse, ühisuse või seltsi varanduse tarvitamist seesugusteks operatsioonideks, mis põhikirja järgi ei ole lubatud, 2) riigivalitsuselt ettevõtte vajaduste jaoks antud kapitale tarvitada määratud otstarbe vastaselt, kuigi sarnane tegu saadeti korda nimetatud asutuse ühisuse või seltsi otsuste täitmiseks. 6 Selle paragrahvi teine lõige käsitleb juhtumit, mil seltele ja süütele järgnes maksmise seismapanek või maksujõuetus. Selle paragrahvi 1. lõike p. 1 järgi on õigustussubjektiks ja seega võimalikuks kannatanuks vastav krediit- või kooperatiivasutis, kuna p. 2 järgi on juba teatud käitumist õigustatud nõudma riigivalitsus. Krediitoritele, aga, nagu tähendasime, ei teki neist normidest subjektiivseid õigusi.

Selle peatüki viimane paragrahv (547) puudutab aktsiaseltsi või osahisuse asutajat või krediit- või kooperatiivasutuse, osahisuse või aktsiaseltsi juhatajat või asjade korraldajat, kes teadvalt valeteadteid andnud riigivalitsusele asutatava aktsiaseltsi või osahisuse kohta seltai

või ühisuse asutamiseks loa nõutamisel, kui seesugune vale-
teadete andmine võis sünnitada kahju aktsionäridele või
osanikkudele (p. 1), või teadvalt vale jaotusarve esitanud
dividendi väljaarvamise ja väljaandmise kohta (p. 3) jna.
Kannatanu isiku määramine ei või olla ühtlane kõigi selle
paragrahvi punktide järgi. Punkt 1 põhjal on selleks riigivalitsus, sest eestkätt tema on õigustatud nõudma
selle normi põhjalteatud käitumist, õigete teadete esita-
mist kuna aga aktsionärid või osanikud, kellele kahju
tekkida võis, ei evi mitteid otseseid õigusi sellest nor-
mist, nemad on mõeldavad vaid kaudsete kannatanuina. See-
vastu esinevad need kannatanuina p. 3 järgi, mis kõneleb
teadvalt vale jaotusarve esitamisest dividendi väljaarva-
mise ja väljaandmise kohta. Mis puutub teistesse kolme punk-
ti, siis ei esine siin kannatanuna üksikisik, vaid üldsus.
Need normid puudutavad vale bilansi koostamist, eeskirjade
vastaselt pantkirjade või obligatsioonide väljaandmist jne.
Teo koostisele pole siin isegi nõutav kahju tekkimise või-
malus ³⁹⁾. Need on seega formaalsed süüteod. Süüteks on
siin põhikirjast ja eeskirjadest mittekinnipidamine, mil-
list käitumist pole õigustatud nõudma üksikisik, vaid
ikkagi üldsus

39)

c) Vargus, röövimine ja väljapressimine (KrS 32 ptk.)

Vargust defineerib KrS kui vallasvara riisumist salaja või avalikult, omastamise sihiha. (§ 548). Vargusega, Bindingi järgi, rikutakse kahte normi, 1) normi, mis kaitseb võõrast valdust, ja 2) normi, mis kaitseb võõrast omandust. Me ütleksime, et vargust käsitlev norm loob subjektiivseid õigusi nii omanikule kui valdajale. Seda märgib selgelt ka KrS-e varguse definitsioon, kõneldes "riisumisest" (valduse rikkumine) ja seda "omastamise sihiha" (omanduse rikkumine). Seepärast on kannatanuiks vargust käsitleva normi rikkumisel nii omanik kui valdaja. Mis puutub teistesse vargust käsitlevatesse paragrahvides, siis need puudutavad vaid privilegieeritud ja kvalifitseeritud varguse juhtumeid, kuid kannatanuiks on ka siin ainult ülalmainitud subjektid.

Röövimist käsitleb § 555. Röövimisele võime teatud määral vastata kui vargusele ühele liigile, nimelt kvalifitseeritud vargusele. Samal seisukohal asub ka meie

---

40) P. Mints, Kurs ugolovnogo prava, Osobennaja častj, lk. 317.

KrS määritledes röövimist, analoogiliselt vargusele, võõra vallasvara riisumisena, omastamise sihiga, millele lisandub veel see eriline viis, millisel riisumine toimub, meelemeõistuseteta olekusse viimine, karistatav ähvardus, jne. Seepärast võime ka siin õigustussubjektideks ja seega võimalikeks kannatanuiks pidada samu subjekte, mis vargusegi juures - omanikku ja valdajat.

Väljapressimisest kõneleb § 556, Selles käseldud norm keelab sihiga saada endale või teisele varanduslikku kasu sundida kehavigastuse, karistatava ähvarduse või isiku kallal vägivalda tarvitamisega ära andma varanduslikku õigust või astuma muusse kahjulikkuvaranduslikku tehingusse. Selle normi õigustussubjektiks on isik, kellele kuuluv varanduslik õigus sel viisil ära anti, või kes selles paragrahvis loetletud abinõude rakendamise tõttu, temale kahjulikku tehingusse astus. Samuti õiguste kasutaja, On mõeldav, et neid vahendeid rakendatakse mitte õiguse omaniku vaid selle esindaja, voliniku suhtes. Ka sel korral on kannatanuks ikkagi õiguse omanik, sest tema, sellest normist tuletuvaid õigusi rikutakse selle süüteoaga. See norm keelab varalisi õigusi rikkuda, Esindajal pole

aga neid. Tema võib küll olla kannatanuks, kuid ainult normide põhjal, mis kõnelevad kehavigastusest, karistatavast ahvardusest jne.

d) Kelmus (Krs 33 ptk).

Kelmuse põhitüüpi käsitlevas paragrahvis esineb see kahel kujul. Ühelt poolt on kelmuseks võõra vallasvara riisumine omastamise sihiga pettuse abil, teiselt poolt avatlemine pettuse abil sihiga saada endale või teisele varanduslikku kasu, v.a andma varanduslikke õigusi või astuma muusse kahjulikku varanduslikku tehingusse. Esimene tüüp sarnaneb teataval määral vargusele, olles samuti riisumiseks omastamise sihiga, erinedes vaid vahendiga, millega see toimub - pettusega. Ka see süütegu rikub kahte normi, - normi, mis käsitleb valdust, ja normi, mis käsitleb omandust. Seepärast on nii valdaja kui omanik kannatanuiks selle süüteo toimumisel.

Teine kelmuse tüüp sarnaneb aga väljapressimisele, erinedes jällegi vahendite poolest, milliste abil viiakse isik varanduslike õiguste äraandmisele. Selleks on avatlemine pettuse abil. Ka siin ei või kannatanu isiku

määritlemine raskusi tekitada. Kui selle normi kohustus-
subjektiks on iga isik, välja arvatud õiguse omanik või
41) selle kasutaja, siis just neile (õiguse omanikule ja
selle kasutajale) tekivad sellest normist subjektiivsed
õigused. Nemad on selle normi rikkumisel kannatanuiks.

Pärale selle kelmuse põhitüüpi leiame antud peatükis
veel terve rea norme, mis käsitlevad kelmuse eritüüpe. Kõik
nende järgi on kannatanuiks isikud, kelle varalisi õigusi
neis normides kirjeldatud viisil rikuti. Üksikasjaliku-
malt neil peatuda pole mõtet, kuna siin kannatanu isiku
suhtes vaidlusi tekkida ei võiks.

- e) Pankrott, liigkasuvõtmine ja muud karista-
tavat seadusvastased teod varanduse as-
jus (KrS 34 ptk.)

Kannatanu määritlemine paragrahvide järgi, mis kä-
sitlevad pankrotte, ei peaks vaidlusi tekitama. Siin
leiduvad normid keelavad võlgnikule nii enne kui pärast
maksujõuetuks tunnistamist ettevõtte toiminguid, mis või-
vad kahjustada võlausaldajate varalisi huvisid. Nende
normide järgi õigustussubjektideks on kahtlemata krediti-

---

41) Saarmann ja k. Matto, Kriminaalseadustik lk. 288

torid. Nemad on eestkätt õigustatud võlgnikult teatud käitumist nõudma. Normi vastase käitumise korral on nemad kannatanuiks. Seda ka § 567 kirjeldatud süüteo puhul, mis käsitleb samuti kreditorite huvide kahjustamist varanduse varjamisega, jne. kuid mis toime pandud kreditoride või kooperatiivasutise, osahisuse, või aktsiaseltsi juhataja või asjade korraldaja poolt.

Mis puutub § 573-sse, mis käsitleb aresti või sekvestri all oleva vallasvara varjamist, riisumist, pantimist või rikkumist, siis selle tekstis on otse loendatud kannatanu tunnused. Selleks on võlausaldaja või muu isik, kelle õigused olid kindlustatud selle varandusega.

Liigkasuvõtmist puudutab § 574. Kui siin norm keelab võtta protsente üle teatud ülemmäära, siis kahtlemata õigussubjektiks ja seega normivastase käitumise korral kannatanuks on võlgnik, kellelt ülemääraseid protsente võeti.

Ka järgnevate paragrahvide põhjal kannatanu isiku määritlemine ei või raskusi ja vaidlusi tekitada. Selleks on vastavalt isik, keda ahvatleti astuma temale kahjulikku varanduslikku tehingusse või tegema muud temale kahjulikku

varanduslikku korraldust, ja kes teadvalt ei suutnud saada aru oma tehtud tehingu või korralduse iseloomust või tähendusest või juhtida oma tegevust (§ 575), või pimesa isiku ahvõttlemisel niisuguse dokumendi allakirjutamisele, mis teadvalt eivastanud pimesa tahtmisele, kuid sarnasel viisil, nagu oleks see tema tahtmisele vastav ja mis oli kahjulik allakirjutaja või teise isiku varandusele või varanduslikule huvile - nii pime isik kui ka teine isik, selle varandusele kahju tekitamise korral (§ 576) jne.

Santaazi käsitleb § 579. Ka siin on kannatanu hõlpsalt määritletav. Selleks on isik, keda avatleti varandusliku tehingusse astumisele ähvardusega avaldada väljamõeldud või tõelisi teateid mis häbistavad teda, ta perekonnaliikmeid jne.

f). Süüteod autoriõiguste ja ainuõiguste vastu
(KRS 35 ptk).

Autoriõiguse rikkumist käsitleb § 583. Ka selle paragrahvi juures kannatanu määritlemisel ei peaks vaidlusi tekkima. Selles sisalduva normi õigustussubjektideks on kahtlemata autor, või seläe õigusjärglased, kellele autori-

õigused on üle läinud lepingu või seaduse alusel. Kui neid õigusi rikutakse - on nemad kannatanuiks.

§ 584 kirjeldatud süüteo puhul, mis käsitleb võõra seatud korras antud ainuõiguse leiutise või firma peale või tööstussaaduse mudeli või joonise reprodukseerimise peale omavõlilist kasutamist, on vaieldamatult kannatanuks ainuüksi vastava õiguse omanik. Samuti peame autoriõiguse või leiutise ainuõiguse omanikku lugema kannatanuks § 585 leiduva normi rikkumise korral. See käsitleb kaupleja poolt asjade müügiks hoidmist või välismaalt sissevedamist, miss teadvalt olid valmistatud autori õiguse või leiutise ainuõiguse rikkumisega.

g) Võõra varanduse omavõliline kasutamine

(KrS 36 ptk).

Selles peatükis esinevate normide järgi, millistel me üksikasjalikult ei peatu, kannatanu isiku kindlaks-tegemine ei või raskusi tekitada. See peatükk käsitleb peaaegu ainult nn. metsa ja jahi süütegusid. Kannatanuiks on seepärast vastavalt metsa- või maaomanik või selle kasutaja. Nii § 586 järgi, mis keelab omavõlilist kala või

muud püüki vööramaa peal, vööras metsas või vöörais vetes, on kannatanuks isik, kellel oli püügiõigus vastavas kohas ja alal. § 587 põhjal, mis käsitleb omavolilist rääumust vööras metsas, on kannatanuks ainuüksi metsa omanik, ka siis kui metsaalune maa kuulub teisele isikule, mil korral viimane isegi on mõeldav süüteo subjektina, normi poolt kohustatud isikuna.

Ka ülejäänud selles peatükis esinevate süütegude korral on kannatanuks vastavalt metsa või maaomanik, või selle kasutaja. Neid siin loetelda ei ole mõtet. Täheksime et ka riik on mõeldav kannatanuna, seevõrra kuivõrra ta esineb nende objektide omanikuna.

h) Teenistuselased süüteod riigi ja omavalitsuse teenistuses (KrS 37 ptk).

Selles KrS-u viimases peatükis esinevate süütegude puhul kannatanu määritlemine on juba märksa keerulisem kui eelmistes. Kõigepealt tähendame, et eraisik ei ole nende süütegude põhjal kannatanuna mõeldav. Kui vastav norm keelab riigil või omavalitsuse teenistuses olevale isikule korda saata oma teenistuse alal teo, milliseks

seadus temale luba ei anna ja millisest võimalialdusest järgnes kahju erahuvile (§ 598 lg. 2), siis sellele kohustusele ei vasta mitte isiku, kelle erahuvi rikuti, õigustus. Tema pole otseselt õigustatud nõudma riigi või omavalitsuse teenistuses olevalt isikult seadusepärast käitumist oma teenistuse alal. Tema on mõeldav vaid kaudselt kannatanuna. Õigustussubjektidena ja seega võimalike kannatanuina on siin mõeldavad hoopis muud subjektid. Küsimus on, kes on selleks? Me arvame, et selleks on vastavalt riik või omavalitsus, kelle teenistuses isik seisab. Kui norm kohustab riiki või omavalitsuse teenijat võimu mitte liialdama, või teist teenijat tahtlikult mitte takistama tema kohuste täitmiseks jne. siis sellele kohustusele võib vastata ainult riigi või omavalitsuse õigustus nõuda neilt kohusepärast käitumist. Nema on seepärast õigustussubjektideks, mitte aga näit. riigi või omavalitsuse teenija ülemus. Nende kaudu vaid avaldub ja teostub riigi või omavalitsuse õigustus nõuda oma teenistuses olevalt isikult kohusepärast käitumist.

L õ p p s õ n a

Kannatanut me defineerisime kui süüteoga rikutud subjektiivse õiguse subjekti. Kannatanut on ka teisiti määritletud. Eesti kohtupraktis näeb kannatanus isikut, kellele kuuluvat õigusvara on süüteoga vahenditult rikutud. Kuid sellise definitsiooni abil on raske konkreetjuhtumil kannatanu isikut kindlaks teha. Kõigepealt on see tingitud õigusvara mõiste endaebamäärasusest. Õigusvara on määritletud kui õigusnormiga kaitstud huvi. Kuid juba ülal oleme märkinud, et normiga püstitatud õigus või kohus on sõltumatu konkreetsest huvi olemasolust, on absoluutne. Teiseks, ei sisalda õigusvara mõiste endas mingit viidet subjektile, kellele ta kuulub. Sideme loomine õigusvara ja konkreetse subjekti vahel on raske ja ka ebamäärane. Ses mõttes arvame, on käesolevas töös toodud definitsioon soodsam. Ta lähtub normi mõistest ja peab kannatanu mõistet konstrueerima normi mõiste üksikutest elementidest. Ses mõttes on ta ka juriidilisem, kui teised definitsioonid. Tema paremuseks on

ka see, et ta sisaldab endas seda meetodit, mille abil kannatanu isikut konkreetjuhtumil kindlaks saab teha. Seda meetodit olemegi omaks võtnud käesolevas töös. Praktiliselt oleksime ehk suuremas osas samadele tulemustele jõudnud kui oleksime püüdnud kannatanus näha süüteoga rikitud õigusvara kandjat. Kuid selline käsitusviis oleks ebakindlam oma tagajärgede poolest ja rohkem intuiitiivne kui juriidiline.

K a s u s t a t u d   k i r j a n d u s t .

Õiguse üldteooria alalt:

P e t r a ž i c k y, Teorija prava i gosudarstva v svazi
s teorijej npravstvennosti

S e r š e n e v i č Obsčaja teorija prava.

Kriminaalprotsessi alalt:

F o i n i t s k y, Kurs ugolovnogogo suda proizvodstva

O v č i n n i k o v, Graždanskij isk poterpevsogo ot pres-
tuplinija (Žurnal ministerstva justini 1909 - V)

P o z n o š e v, Elementarnõi ucebnik ruskogo ugolovnogogo
prozessa.

R o s i n, Russkij ugolovnõi prozess

R ä g o, Kriminaalprotsess

S l u c e v s k i j, Ucebnik ruskogo ugolovnogogo
processa

Tauber, Zaloba poterpevsogo pri prestuplenijach ne-
officialjnõch

Kriminaalõiguse alalt:

M i n t s, Kurs ugolovnogo prava, Osobennaja castj

K a d a r i, Isikuvastased süüteod

T a g a n t s e v, Russkoje ugolovnoje pravo, Obščaja častj

Seadustikke, kommentaare, seletusi

S a a r m a n n ja M a t t o, Kriminaalseadustik

M a t t o, Kriminaalkohtupidamisseadustik

R e b a n e, Riigikohtu kriminaalosekonna lahendeid

Projekt ustava ugolovnogo sudoproizvodstva Izdanije Ziv.a

Objasniteljnaja zapiska k projektu ustava ugolovnogo

sudoproizvodstva

Muudelt aladelt:

P i i p, Kaubandusõigus ja -protsess

T j u t r j u m o v, Graždanskij prozess.